

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Právní otázky spojené s poručenstvím a opatrovnictvím

Martina Slámová

Plzeň, 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Právní otázky spojené s poručenstvím a opatrovnictvím zpracovala sama a pouze s využitím pramenů uvedených v práci.

V Praze, dne .....

Martina Slámová .....

Chtěla bych poděkovat mému vedoucímu diplomové práce JUDr. Jindřichu PSUTKOVI Ph.D. za odborné vedení a cenné rady.

OBSAH

Úvod	7
I. Historický vývoj institutu poručenství a opatrovnictví	8
1. Doba pravěká	8
2. Doba předklasická	8
3. Poručenství a opatrovnictví v římském právu	9
4. Poručenství nad sirotky v době raně feudální a rozvinutého feudalismu	14
5. Poručenství nad sirotky v městském právu	15
6. Poručenství a opatrovnictví ve všeobecném občanském zákoníku	16
7. Poručenství a opatrovnictví po roce 1918	17
8. Poručenství a opatrovnictví po roce 1945	18
9. Poručenství a opatrovnictví po roce 1989	19
II. Zákonná úprava institutu poručenství a opatrovnictví	20
1. Vnitrostátní prameny	20
2. Mezinárodní úmluvy	24
III. Výchozí pojmy	27
1. Právní způsobilost	27
2. Zastoupení	30
3. Zákonné zastoupení	31
4. Zákonné zastoupení nezletilého a náhradní rodičovská péče	32
5. Procesní způsobilost	34
IV. Poručenství	36
1. Poručenství obecně	36
2. Důvody ustanovení poručníka	38
3. Osoba poručníka	38
4. Vznik poručenství	40
5. Práva a povinnosti poručníka	40
6. Zánik poručenství	42
V. Opatrovnictví v občansko-právních vztazích	44
1. Obligatorní ustanovení opatrovníka	44
2. Ustanovení opatrovníka osobám neznámým a	

jejichž pobyt není znám	47
3. Kolizní opatrovník (střety zájmů)	48
4. Opatrovnictví právnických osob	49
VI. Opatrovnictví v rodinně-právních vztazích	50
1. Opatrovnictví obecně	50
2. Důvody ustanovení opatrovníka	51
3. Osoba opatrovníka	54
4. Vznik opatrovnictví	55
5. Práva a povinnosti opatrovníka	55
6. Zánik opatrovnictví	56
VII. Úvahy de lege lata a de lege merenda	57
Závěr	63
Resumé	64
Seznam použité literatury a prameny	65

SEZNAM ZKRATEK

OSŘ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZOR Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

SPOD Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

ABGB Obecný zákoník občanský pro dědičné německé země spojené v rakouské monarchii

ČR Česká republika

ÚVOD

Tématem diplomové práce jsou „Právní otázky spojené s poručenstvím a opatrovnictvím“. Jak již sám název této práce napovídá, budu se zabývat poručenstvím a opatrovnictvím v občansko-právních a rodinně-právních vztazích.

Ve své práci se budu věnovat historickému vývoji tohoto institutu, pokusím se vysvětlit základní instituty neodmyslitelně spojené s poručenstvím a opatrovnictvím a dotknu se zákonné úpravy. Poté se budu stručněji zabývat institutem poručenství a opatrovnictví. V závěru shrnu celou problematiku a zamyslím se nad některými aspekty de lege ferenda.

Chtěla bych se rovněž zmínit o důvodech, které mě vedly k výběru tohoto tématu pro zpracování diplomové práce. Oblast občanského práva jsem si pro svou práci zvolila proto, že toto právní odvětví mi je nejbližší. Můj zájem se orientuje na rodinné právo a to zejména na právní vztahy mezi rodiči a dětmi, které tvoří jeho významnou část. K výběru tématu přispěla jednak skutečnost, že jsem nastávající matka, a jednak skutečnost, že v nedávné době moje rodina musela řešit problém opatrovnictví nad nezletilým bratrancem. Proto jsem vděčně využila příležitost se s tímto institutem hlouběji seznámit právě prostřednictvím mé diplomové práce.

I. HISTORICKÝ VÝVOJ INSTITUTU PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ

„Jak poručenství, tak opatrovnictví jsou prastarými institucemi zmiňovanými už např. v Chamurapiho zákoníku, známými samozřejmě také Zákonu XII desek. Jistě pocházejí ze zvykového práva, právo zákonné (resp. psané) je pouze převzalo. Vždy totiž patrně existovaly osoby, které bylo – z nejrůznějších důvodů – třeba chránit. Nicméně zprvu a pak po dosti dlouhou dobu nebyl primárním důvodem existence tohoto institutu osobní zájem právně nedostatečně vybavené osoby, ale majetkový (dědický) zájem osob s ní příbuzných.“¹

1. DOBA PRAVĚKÁ

I přes nedostatek pramenů vypovídajících o této době je zcela bezpochyby, že v souvislosti s touto dobou nelze hovořit o institutu poručenství a opatrovnictví. Děti se v té době účastnily práce dospělých, živily se lovem a sběračstvím. Na jejich výchově se podílel celý klan a o jejich osudu rozhodovala rada starších.

2. DOBA PŘEDKLASICKÁ

Ani zde stále ještě nelze hovořit o zárodku institutu poručenství a opatrovnictví. Osud dětí byl zcela v rukou otce, ten mohl na jednu stranu uznat levobočka za legitimního potomka, na druhou stranu mohl dítě zavrhnout a odsoudit tak k smrti.

---

¹ RADVANOVÁ, S.; ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1999. s. 149. ISBN 80-7179-182-2

3. PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ V ŘÍMSKÉM PRÁVU

Způsobilost k právním úkonům „je právním řádem přiznaná schopnost subjektu práva projevem své vůle zakládat, měnit a rušit právní vztahy“² a nese s sebou možnost vlastními úkony nabývat práv a zavazovat se k právním povinnostem. Z hlediska římského práva byly pro přiznání plné způsobilosti k právním úkonům rozhodující přirozené a biologicky podmíněné schopnosti, které jednajícímu subjektu umožňovaly, aby si zcela uvědomoval důsledky a dosah svého jednání. Způsobilost k právním úkonům v sobě zahrnovala možnost uzavírat platné smlouvy, konat jiné právní úkony a nést za toto své jednání odpovědnost. Není nijak překvapující, že ženám tato způsobilost přiznána nebyla, stejně jako dětem, duševně chorým, marnotratným a těm, kteří byli stíženi infamií.³

Oba dva instituty poručenství a opatrovnictví mají základ v římském právu a prochází plynule celou římskoprávní úpravou. „Poručenství a opatrovnictví jsou staré instituce, které vyrůstají ze zkušenosti, že leckdy lidé svéprávní (sui iuris), nikomu nepodřízení, nejsou sto řádně spravovat své záležitosti a potřebují proto pomoci: buď pro svůj věk nebo pro nějakou nemoc nebo tělesnou vadu, také pro slabost pohlaví, lehkomyšlnost apod.“⁴ Takovými lidem poskytovalo římské právo pomoc ve formě poručenství (tutela) a opatrovnictví (cura). Obě tyto formy zakládá Zákon 12 desek.

Poručenství a opatrovnictví byly základními formami úředního postavení, které se uplatňovaly v zastupování, resp. náhradnictví.

PORUČENSTVÍ

Římské právo zná dva druhy poručenství: poručenství nad nedospělci (tutela impuberum) a poručenství nad ženami (tutela milierum).

---

² BLAHO, P.; HARAMIA, I.; ŽIDLICKÁ, M. *Základy římského práva*. Bratislava : MANZ, 1997. s. 105. ISBN 80-7160-086-5

³ BLAHO, P.; HARAMIA, I.; ŽIDLICKÁ, M. *Základy římského práva*. Bratislava : MANZ, 1997. s. 105. ISBN 80-7160-086-5

⁴ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1995. s. 149. ISBN 80-7179-031-1

TUTELA IMPUBERUM

Poručníkem nad nedospělцем (tutorem) byl ve starší době výlučně agnát, později za republiky zde byl zvláštní veřejný úřad, který dával poručníkovi nad poručencem nemalá práva, ale i povinnosti. Poručník se osobně účastnil v právních jednáních poručencových, jež svou přítomností potvrzoval. Poručník se společně s matkou staral o výchovu nedospělého, výlučně sám pak zajišťoval hmotné prostředky a vedl správu poručencova jmění (administratio, gestio). Při správě poručencova jmění se tutor musel řídit některými obecně platnými zákonnými zásadami a omezeními, tak např. měl poručencův majetek ukládat ve venkovských pozemcích, tyto pozemky nesměl zcizit, nemohl užívat poručencovy peníze, cokoliv od něj kupovat, nemohl darovat něco z jeho majetku apod. Za škody odpovídal poručník dvojnásobkem jejich hodnoty. Poručník mohl být jen jeden, ale byla zde i možnost povolát více poručníků, pak hovoříme o spoluporučnících (contutores). Spoluporučníci vedli správu majetku společně a odpovídali solidárně, nebo jeden byl poručník jednající (tutor gerens) a ostatní dozírali (tutores honorarii). Římské právo rozlišuje:

- *tutor testamentarius* (poručník byl k úřadu povolán testamentem majitele moci otcovské)
- *tutor legitimus* (nebyl-li určen poručník v testamentu, pak zákonem): rozlišujeme 3 typy zákonných poručníků – poručenství agnátů, patronů a hlavy rodiny
- *tutor dativu* (nebyl-li určen poručník v testamentu ani zákonem, pak úřadem)

Převzetí poručenství se považovalo za občanskou povinnost, osvobozovaly jen zákonem stanovené důvody, např. pokročilý věk, větší počet dětí. „Poručníkem se nemohl stát věřitel poručencův, nezletilec, marnotratník, člověk hluchý, němý a hloupý, poručníky také nemohly být ženy (kromě matky a báby

v době klasické), ani vojáci, mniši a biskupové nebyli připuštěni.⁵ Poručenství končilo smrtí, kapitisdeminucí poručníka či poručence, sesazením poručníka z moci úřední nebo dospělostí poručence. Po skončení tutely zde byla možnost podání infamující žaloby:

- *actio tutelae directa* (poručence proti poručníkovi): na vydání všeho, čeho tutor ze své funkce nabyt a na náhradu škody, kterou způsobil
- *actio tutelae contraria* (poručníka proti poručenci): na náhradu nákladů a zproštění břemen

TUTELA MILIERUM

Základním stavebním prvkem patriarchální římské společnosti byl muž, neboť jen on byl schopný těžce pracovat na poli a chránit svou zem. Vedle toho žena ve starém Římě hrála roli dcery, manželky či matky římského občana. Ačkoliv ženami nebylo opovrhováno, tak jako tomu bylo například v Řecku, rozhodně nebyly rovnými partnery mužů. „In multis iuris nostri articulis deterior est condicio feminarum quam masculorum.“ (V mnohých částech našeho práva je postavení žen horší než postavení mužů).⁶ Ženy nemohly zastávat žádný občanský nebo veřejný úřad a jejich úloha se omezovala na zajišťování chodu rodiny. Podle Zákona 12 desek je žena stvoření lehkovážné, proto nemohou rozumně a řádně spravovat své záležitosti a majetek.⁷ Z tohoto pak následně vyplývala i omezená způsobilost k právním úkonům. Poručenství nad ženami vykonávali vždy muži, a to bez ohledu na její věk. Zprvu podléhala žena pravomoci otce, později manžela, nebyl-li ani jeden, pak poručníka. Žena se mohla stát osobou sui iuris pouze za určitých okolností – zemřel-li její otec, jemuž byla přímo podřízena, či její děd, který měl nad ní otcovskou moc, protože její otec již nebyl naživu, nebo se tak dělo v případě, že

⁵ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1995. s. 150. ISBN 80-7179-031-1

⁶ STEJSKAL, M. *Moudrost starých Římanů*. 2. vydání. Praha : Vyšehrad, 2000. s. 119. ISBN 01-003-90, 80-207-0096-X

⁷ Zákon 12 desek, deska V. (text překladu prof. Michal Skřejpek): Gaius 1. 144. - 145: *Předkové... rozhodli, že ženy, i kdyby byly dospělé, mají být pod poručenstvím; ... vyjma Vestiny panny, které... chtěly mít svobodné; tak je také stanoveno zákonem XII desek.*

zaniklo její manželství (bez ohledu na to, zda rozvodem, nebo smrtí manžela) a žena se nenavrátila do své původní agnátské rodiny.⁸ Tutor se určoval stejně jako v případě tutely impuberum, jeho povinnosti však nebyly takového rozsahu. Existovala tak:

- *tutela testamentaria*: poručníka určil své dceři, která se po jeho smrti měla stát osobou sui iuris, a své manželce pater familias
- *tutela legitima*: pokud nebyl poručník určen testamentem, nastupoval zákonný poručník, kterým byl zpravidla nejbližší agnát, později i nejbližší kognát
- *tutela dativa*: pokud nebyl poručník určen testamentem ani zákonem, pak byl jmenován úředně praetorem nebo tribunem lidu
- *tutor praetorius*: jedná se o dočasný úřad; tutor praetorius byl jmenován pouze v případě, že byl veden soudní spor mezi tutorem a jeho poručenkou

Oprávnění poručníka nebyla tak rozsáhlá jako v případě tutely impuberum. Tutor neměl žádná práva nad osobou ženy a nebyl ani správcem jejího majetku, zato měl dohlížet na vážná jednání a záležitosti, které žena vedla, měl být při zcizování mancipačních věcí, při uzavírání smluv, při nastupování dědictví, při uzavírání manželství cum manu apod. Jak se však rozkládala římská patriarchální rodina, postavení žen se vyvíjelo a uvolňovalo, ženy nabývaly stále větší společenské nezávislosti a hospodářské samostatnosti, mohly si poručníky vybírat samy, obházet je či donutit k souhlasu. Toto vše vedlo k úpadku významu tutely a jejímu následnému úplnému vymizení v době poklasické.⁹

---

⁸ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. Římské právo. 2. vyd. Praha : C.H.Beck, 1995. s. 75-76. ISBN 80-7179-031-1

⁹ Tutela milierum zrušena v zákoně Quinta Claudia Lex Claudia z roku 218 př.n.l.

OPATROVNICTVÍ

Opatrovnictví bylo založeno na zvláštním vztahu mezi opatrovníkem (kurátorem) a opatrovancem. Opatrovník uděloval svému svěřenci souhlas při právních úkonech. Opatrovnictví se praktikovalo na ochranu lidí duševně nemocných a marnotratníků. Rozlišujeme:

- *cura furiosi* (opatrovnictví nad šílenecem): opatrovník pečoval o osobu šílence (psychicky nemocného člověka) včetně správy jeho majetku; počet curátorů se odvíjel od závažnosti nemoci; cura končila úplným uzdravením nemocného, v případě ‚světých chvil‘ byla cura pouze přerušena
- *cura prodigi* (opatrovnictví nad marnotratníkem): opatrovnictví nad mužem sui iuris, který rozhazoval zděděný majetek; cílem bylo zabránit tomu, aby rodina upadla do bídy; curator kontroloval a schvaloval jen majetkoprávní jednání; jedná se o curu dativa, která končí marnotratníkovým polepšením
- *cura debilium* (opatrovnictví nad ochromenými): jedná se o opatrovnictví nad osobami s tělesnou vadou nebo trvalou nemocí; okruh působnosti curatora se liší případ od případu
- *cura ad actum* (opatrovnictví jen pro jedno jediné právní jednání)
- *cura minorum* (opatrovnictví nad nezletilci do 25 let): opatrovník je ustanoven na žádost nezletilce a má chránit nezkušeného mladého člověka, ale právně způsobilého, před podvody a úskoky
- *curator ventris* (opatrovník břicha těhotné ženy): má pečovat o majetkové zájmy nascitura

Rozdíl mezi poručenstvím a opatrovnictvím v římském právu spočíval v tom, že poručenství bylo chápáno jako právo nejbližších příbuzných, přičemž opatrovnictví bylo chápáno jako občanská povinnost. Dále se týkalo poručenství záležitostí určité osoby, přičemž opatrovnictví se mohlo týkat i správy jmění bez ohledu na majitele. Nejvýznamnější rozdíl je však ten, že tutor mohl přímo

spolupůsobit při právních jednáních poručencových, ale činnost opatrovníka se omezovala jen na správu majetku a na udílení souhlasu. Opatrovník schvaloval svým souhlasem svěřencovi majetkoprávní operace, nemusel však být při nich přítomen.

4. PORUČENSTVÍ NAD SIROTKY V DOBĚ RANĚ FEUDÁLNÍ A ROZVINUTÉHO FEUDALISMU

Život v této době rozhodně nebyl pro děti lehký. Špatná zdravotní péče, nedbalost rodičů, hlad, choroby, pověry a příliš přísné tresty vedly k vysoké úmrtnosti dětí. Pod vlivem idejí křesťanství docházelo k budování sirotčinců a chudobinců pro děti osiřelé či opuštěné.

Děti byly přísně vychovávány k úctě ke svým rodičům a v zásadě spadaly pod moc otců. Způsobilosti k právním úkonům pak nabývaly zletilostí. V případě ztráty otce byl nad sirotky ustanoven poručník. Nejčastěji byl poručník ustanoven testamentem. Poručníkem sirotek býval nejčastěji někdo z jejich příbuzných (poručník přirozený), často určený předběžně rodičem ještě před smrtí. Takovým poručníkem mohla být i žena. Pokud nikdo z příbuzných již nežil, byl poručník ustanoven úředně. Poručník se staral o osobu i majetek poručenice a měl práva a povinnosti otce. Právo v této době rozlišovalo dva druhy poručníků nad sirotky – mocní a věrní, kteří se ustavovali zápisem do zemských desek. Poručník mocný měl právo disponovat s majetkem sirotka, přičemž poručník věrný, který byl jmenovaný „pánem země“, představoval ve své podstatě jen správce jmění a musel předkládat poručenci vyúčtování ze svého hospodaření.

„Poručenství nad poddanými sirotky vykonávaly až do konce feudalismu feudální vrchnosti, které taky vedly evidenci sirotčích peněz.“¹⁰

---

¹⁰ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2.vyd. Praha : Linde, 1999. s. 107. ISBN 80-7201-167-7

5. PORUČENSTVÍ NAD SIROTKY V MĚSTSKÉM PRÁVU

Také městské právo znalo institut poručenství a rozlišovalo u poručníků nad sirotky poručníky trojího druhu:

- *pokrevní* (tutores legitimit): přednost mají poručníci ze strany otce před poručníky ze strany matky a poručníci světšší před duchovními; poručníci měli povinnost předložit vyúčtování při předání majetku sirotkům, kteří dosáhli zletilosti; pokud by se ukázaly nějaké nesrovnalosti měl poručenec právo se domáhat svých práv soudní cestou; na druhou stranu měl poručník nárok na úhradu účelně vynaložených nákladů; v případě dědického práva představovalo poručnictví také jeden ze způsobů, jak získat dědictví; pokud sirotek nebo sirotci, o kterého poručník pečoval, zemřeli, připadl na něj jejich statek
- *z kšaftu* (tutores testamentarii): testamentární poručník byl ustanoven z vůle otce nebo děda; vedle kšaftovního poručníka existovali tzv. mocní otcovští poručníci, kteří disponovali otcovskou mocí (paternam potrestat), to v praxi znamená, že nad sirotky a statkem získávali moc, jakou měl zemřelý otec; otec nebožtík do této osoby vkládal obrovskou důvěru; tuto vloženou důvěru si museli mocní poručníci zasloužit a o zanechaný statek dobře pečovat; mocnou otcovskou poručnicí mohla být i manželka nebožtíka, na její správu však dohlíželi přísežní; obdobně jako u předcházející první skupiny poručníků i zde měl poručník povinnost vyúčtování
- *určení soudem* (dativi per inquisitionem judicis): výběrem vhodných osob byl pověřen soud a přísežní; poručníci z této třetí skupiny zůstávali pod dohledem přísežných a mohli kdykoliv požádat o radu u konšelského úřadu; poručník musel vést účetnictví a v okamžiku dosažení zletilosti poručenec předložit na konšelském úřadě účetní zprávu; na druhou stranu měl poručník po předání statků plnoletému poručeneci právo na symbolickou odměnu ve formě díků a úhradu svých

nákladů; pokud sirotek nebo sirotci, o které poručník pečoval, zemřeli, měl za svou práci nárok na třetí díl spravovaného statku

Každý z poručníků se musel o svěřený majetek starat s péčí řádného hospodáře. Aby nedošlo ke střetu zájmů, byl poručník vyloučen z případného obchodu se sirotčím majetkem. Rovněž nesměl odkupovat spravovaný majetek. Bylo možné ustanovit i několik poručníků. K výkonu poručenství mohla být povolána i matka. Poručník musel uhrazovat dluhy a vymáhat pohledávky. Vedle správy majetku se poručníci museli starat o sirotka a poskytnout mu řádné vzdělání. K ruce byl poručníkům purkmistr a konšelé.

6. PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ VE VŠEOBECNÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

Rakouský Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erblander der österreichischen Monarchie - obecný zákoník občanský pro dědičné německé země spojené v rakouské monarchii byl vyhlášen patentem císaře Františka I. č. 946/1881 Sb.z.s. dne 1. června 1811, s platností pro všechny země rakouského císařství, vyjímaje země koruny uherské, a nabyl účinnosti od 1. ledna 1812. Na českém území pak zůstal platným až do vydání nového občanského zákoníku roku 1850. Zákoník vychází z koncepce přirozeného práva a tradice římského práva. Zákoník byl všeobecný, výlučný, srozumitelný i pro laiky a na svou dobu poměrně moderní. Zákoník obsahoval 1509 paragrafů rozdělených na úvod a tři díly:

- 1. Díl *Právo osobní* (§ 15 – 284)
  - o právu manželském
  - o právech mezi rodiči a dětmi
  - o poručenstvích opatrovnictvích
- 2. Díl *Právo k věcem* (§ 285 – 1341)
  - rozdělení věcí, ustanovení o držbě, vlastnickém právu, dědění
  - osobní práva k věcem, tj. ustanovení o smlouvách
- 3. Díl *Společná práva osobní a věcná* (§ 1342 – 1502)

Poručenství a opatrovnictví bylo zřizováno jednak nad osobami nezletilými, které postrádaly otcovskou péči, jednak nad osobami, které nebyly schopny, aby samy obstarávaly své záležitosti. Poručník pečoval o osobu poručenice a spravoval jeho jmění. Opatrovník (kurátor) obstarával záležitosti osob, které je z jiného důvodu než pro nezletilost nemohly obstarávat samy.

Poručenství bylo v ABGB upraveno v § 189 až 268. Poručník mohl být do své funkce ustanoven závětí, zákonem nebo soudem. Též bylo známo poručenství ústavní, jestliže se nezletilec nacházel v donucovací pracovně, polepšovně nebo nějakém ústavu pečujícím o výchovu, a poručenství hromadné, kdy poručenství vykonával orgán veřejné správy nebo sdružení pro ochranu mládeže. Pokud byla poručnicí žena, musel jí být přidán za spoluporučníka muž.

Opatrovnictví bylo v ABGB upraveno v § 269 až 284. Soud ustanovil opatrovníka osobám, které nemohly hájit svá práva a obstarávat své záležitosti samy a chyběla jim moc otcovská nebo poručenská. Opatrovnictví se tak nejčastěji ustanovovalo nad osobami nezletilými, šílenými a blbými, marnotratnými, nenarozenými, hluchoněmými, nepřítomnými jednání nebo neznámými účastníky jednání apod.

V průběhu 1. světové války došlo k novelizaci rodinného práva. Zasloužily se o ni dvě novely – císařský patent č. 276/1914 ř.z. a císařský patent č. 69/1916 ř.z. „Jejich cílem bylo podpořit alimentární práva dětí, usnadnit osvojování dětí osobami lépe finančně situovanými než byli vlastní rodiče a od základu změnit pojetí poručenství.“¹¹

7. PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ PO ROCE 1918

V podvečer 28. října roku 1918 Národní výbor, jakožto nejvyšší zákonodárný orgán, schválil návrh A. Rašina - zákon č. 11 o zřízení samostatného československého státu, tzv. recepční normu. Tento zákon prozatímně ponechal v platnosti veškeré předpisy rakousko-uherské monarchie, včetně ABGB. Působnost ABGB se ovšem nevztahovala na území Slovenska, které

---

¹¹ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1.vyd. Praha : Eurolax Bohemia, 2003. s. 76. ISBN 80-86432-48-3

před vznikem republiky patřilo do Uherské říše, a proto se zde uplatňovalo obyčejové právo a došlo tak k právnímu dualismu. Všeobecný občanský zákoník zůstal v platnosti až do roku 1950.

8. PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ PO ROCE 1945

Roku 1948 se k moci dostala komunistická strana a dochází k rozsáhlé rekodifikaci práva. Roku 1949 vzniká zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném a následně o rok později zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník. Nový občanský zákoník č. 141/1950 Sb., tzv. střední zákoník, nabyl účinnosti dne 1. ledna 1951 a znamenal česko-slovenskou unifikaci občanského práva. Bylo to poprvé, kdy rodinné právo netvoří součást práva občanského. Zákon č. 265/1949 Sb. přinesl do oblasti rodinného práva řadu změn. Vyjímá se i svou formální stránkou, kdy byl tvořen preambulí a třemi hlavami, nazvanými manželství, rodiče, děti a poručenství. „Poručenství bylo v zásadě omezeno jen na případy, kdy nezletilec neměl buď žádného z rodičů, anebo kdy oba byli rodičovské moci zbaveni, resp. kdy byla rodičovská moc v klidu. V takovém případě měl být soudem ustanoven poručník, který měl pečovat jak o osobu nezletilce, tak i o jeho majetek.“¹² Zákon č. 265/1949 Sb. tedy výrazně omezil použití institutu poručenství, změnil smysl tohoto institutu a důvody ochrany dítěte: do popředí se dostala péče o duševní a tělesný rozvoj dítěte.

K zásadnímu zásahu do práva došlo po vydání ústavy z roku 1960. Výsledkem kodifikačního maratónu byl rovněž vznik zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. „Zákon o rodině smazal rozdíl mezi instituty poručenství a opatrovnictví s tím, že oba nahradil pouhým institutem opatrovnictví a poručenská agenda byla svěřena soudu.“¹³ I tento zákon prošel řadou drobnějších novel.

---

¹² VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1.vyd. Praha : Eurolax Bohemia, 2003. s. 92. ISBN 80-86432-48-3

¹³ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1.vyd. Praha : Eurolax Bohemia, 2003. s. 97. ISBN 80-86432-48-3

9. PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ PO ROCE 1989

Po zásadní politické změně v roce 1989 došlo ke změně hodnotové orientace a s tím spojené změně v legislativě. Nejdůležitější byly změny v občanském právu. Místo rekodifikace občanského práva došlo k jeho rozsáhlé novelizaci. Bylo přijato několik novel občanského zákoníku, z nichž nejdůležitější je zákon č. 509/1991, tzv. velká novela, která vrátila občanský zákoník k jeho klasickému soukromoprávnímu pojetí. Vedle toho došlo k přijetí zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy ČR, zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod a mnoha lidskoprávních úmluv, zákona č. 234/1992 Sb., ‚o obnovení církevního sňatku‘, nálezu ÚS č. 72/1995 Sb., zákona č. 91/1998 Sb., tzv. velké novely zákona o rodině, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákona č. 422/2004 Sb., o ‚utajených porodech‘, zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, nálezu ÚS č. 244/2010 Sb. atd.

Dne 1. května 2004 Česká republika vstoupila do Evropské unie. Se vstupem ČR do Evropské unie je spojen požadavek zajistit kompatibilitu našeho občanského práva s evropským právem. Z tohoto důvodu bylo přijato několik novel, které implementovaly evropské směrnice do občanského práva.

II. ZÁKONNÁ ÚPRAVA INSTITUTU PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ

1. VNITROSTÁTNÍ PRAMENY

ZÁKON Č. 2/1993 SB., LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

Listina základních práv a svobod (dále jen Listina) je součástí ústavního pořádku České republiky. Práv a svobod zakotvených v Listině se může domáhat každý. Práva a svobody obsažené v Listině jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné, nezrušitelné a jsou pod ochranou soudní moci.

Listina má 44 článků členěných do šesti hlav:

- Hlava první *Obecná ustanovení* (článek 1 - 4)
- Hlava druhá *Lidská práva a základní svobody*
  - Oddíl první *Základní lidská práva a svobody* (článek 5-16)
  - Oddíl druhý *Politická práva* (16-23)
- Hlava třetí *Práva národnostních a etnických menšin* (článek 24 - 25)
- Hlava čtvrtá *Hospodářská, sociální a kulturní práva* (článek 26 - 35)
- Hlava pátá *Právo na soudní a jinou právní ochranu* (článek 36 - 40)
- Hlava šestá *Ustanovení společná* (článek 41 - 44)

Listina věnuje zvláštní pozornost dětem a rodině. Rodičovství a rodinu dává pod ochranu zákona, dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu. Péče o děti a jejich výchova je pak právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona (článek 32 odst. 4).

ZÁKON Č. 40/1964 SB., OBČANSKÝ ZÁKONÍK

Občanský zákoník je platný zákoník upravující oblast českého soukromého práva hmotného. Pochází z roku 1964 a počátkem 90. let prošel rozsáhlou novelizací, přičemž nejvýznamnější je novelizace zákonem č. 509/1991 Sb. Občanský zákoník je subsidiárním předpisem, který se uplatní v případě, že zvláštní úprava o dané věci nepojednává.

1. ledna 2014 bude doposud platný občanský zákoník nahrazen novým občanským zákoníkem.

Občanský zákoník má 880 paragrafů rozdělených do devíti částí:

- Část první *Obecná ustanovení* (§ 1 – 122)
- Část druhá *Věcná práva* (§ 123 – 180)
- Část třetí *zrušeno* (§ 181 – 221)
- Část čtvrtá *zrušeno* (§ 222 – 383)
- Část pátá *zrušeno* (§ 384 – 414)
- Část šestá *Odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení* (§ 415 – 459)
- Část sedmá *Dědění* (§ 460 – 487)
- Část osmá *Závazkové právo* (§ 488 – 852k)
- Část devátá *Závěrečná, přechodná a zrušovací ustanovení* (§ 853 – 880)

Pro nás je významná zejména část první *Obecná ustanovení*, vymezující právní způsobilost fyzických osob, zastoupení a zákonné zastoupení.

ZÁKON Č. 94/1963 SB., O RODINĚ

Základním rodinně-právním předpisem je zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Tento stěžejní předpis rodinného práva byl za dobu své 48-leté existence několikrát novelizován. Do tohoto zákona se promítla i řada ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních úmluv a mezinárodněprávních dokumentů, zejména Úmluva o právech dítěte. Pokud nějaké rodinně-právní vztahy neupravuje tento zákon, použijí se subsidiárně ustanovení občanského zákoníku.

Zákon o rodině má celkem 109 paragrafů rozdělených do čtyř částí:

- Část první *Manželství* (§ 1-29)
- Část druhá *Vztahy mezi rodiči a dětmi* (§ 30-84)
- Část třetí *Výživné* (§ 85-103)
- Část čtvrtá *Závěrečná ustanovení* (§ 104-109)

Poručenství a opatrovnictví se věnuje část druhá *Vztahy mezi rodiči a dětmi*, hlava pátá *Poručenství a opatrovnictví*, § 78 až 84.

ZÁKON Č. 359/1999 SB., O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí má 67 paragrafů rozdělených do devíti částí:

- Část první *Úvodní ustanovení* (§ 1-4)
- Část druhá *Základní zásady sociálně-právní ochrany* (§ 5-9)
- Část třetí *Opatření sociálně-právní ochrany* (§ 10-38)
- Část čtvrtá *Zařízení sociálně-právní ochrany* (§ 39-47)
- Část pátá *Poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými* (§ 48-50)
- Část šestá *Společná ustanovení* (§ 51-58)
- Část sedmá *Pokuty* (§ 59)
- Část osmá *Řízení a místní příslušnost* (§ 60-64)
- Část devátá *Přechodná a závěrečná ustanovení* (§ 65-67)

„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.“¹⁴

Zákon vymezuje sociálně-právní ochranu dětí v § 1 jako:

---

¹⁴ Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/7242>>

- a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
- b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny

Zdůrazňuje, že nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které též upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte. V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí jsou upravena jen některá opatření směřující k ochraně dětí, další jsou obsažena v řadě právních předpisů, které se vždy věnují specifické oblasti. Těmi předpisy jsou zákon o rodině, občanský soudní řád, trestní zákon, trestní řád, zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, právní předpisy o sociálním zabezpečení, zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách a další.

ZÁKON Č. 99/1963 SB., OBČANSKÝ SOUDNÍ ŘÁD

Občanský soudní řád je základním pramenem občanského práva procesního. Obsahuje právní úpravu civilního procesu, nalézacího řízení, řízení smírčích a zajišťovacích a řízení vykonávacího. Je tedy základním procesním nástrojem, jehož prostřednictvím soudy poskytují ochranu narušeným nebo ohroženým subjektivním právům a jiným zákony chráněným zájmům fyzických a právnických osob. Za dobu své existence zákon prošel řadou novelizací.

Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád má 376 paragrafů rozdělených do osmi částí:

- Část první *Obecná ustanovení* (§ 1 – 58)
- Část druhá *Činnost soudu před zahájením řízení* (§ 59 – 78a)
- Část třetí *Řízení v prvním stupni* (§ 79 – 200za)
- Část čtvrtá *Opravné prostředky* (§ 201 - 243d)

- Část pátá *Řízení ve věcech, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem* (§ 244 - 250t)
- Část šestá *Výkon rozhodnutí* (§ 251 - 351a)
- Část sedmá *Jiná činnost soudu* (§ 352 – 354)
- Část osmá *Závěrečná ustanovení* (§ 355 - 376)

ZÁKON Č. 97/1963 SB., ZÁKON O MEZINÁRODNÍM PRÁVU SOUKROMÉM A PROCESNÍM

Podle ustanovení § 1 účelem tohoto zákona je stanovit, kterým právním řádem se řídí občanskoprávní, rodinné, pracovní a jiné podobné vztahy s mezinárodním prvkem, upravit právní postavení cizinců, jakož i stanovit postup československých justičních orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich a tím napomáhat mezinárodní spolupráci.

Ustanovení tohoto zákona se použije, jen pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Československá socialistická republika vázána.

Ustanovení § 28-31 stanoví, že podmínky vzniku a zániku opatrovnictví nad nezletilými se řídí právním řádem státu, jehož je nezletilý příslušníkem. Opatrovnická péče se týká zásadně nezletilého a jeho majetku, necht' je jeho majetek kdekoli. Povinnost přijmout a zastávat opatrovnictví nad nezletilým se řídí právním řádem státu, jehož je opatrovník příslušníkem. Právní poměry mezi opatrovníkem a nezletilým se řídí právním řádem státu, v němž je opatrovnický soud nebo řád. Tato ustanovení o opatrovnictví nad nezletilými platí obdobně, jde-li o podobná ochranná zařízení jako opatrovnictví nad osobami nezpůsobilými k právním úkolům.

2. MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY

Právní řád České republiky je založen na právním dualismu, a proto nemůžu opomenout zmínit některé významné lidskoprávní úmluvy.

ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla sjednána v rámci Rady Evropy a podepsána v Římě dne 4. listopadu 1950. Je východiskem regionální mezinárodněprávní ochrany lidských práv v Evropě. Tehdejší Československo ratifikovalo úmluvu 18. března 1992, a bylo tak vůbec prvním státem střední a východní Evropy, který se stal stranou Úmluvy. Katalog práv vyjmenovaných v Úmluvě byl později doplněn dalšími právy zaručenými v protokolech k Úmluvě.

Úmluva ve svém čl. 8 zaručuje právo na respektování soukromého a rodinného života. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Tato Úmluva byla jednohlasně schválena Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989. Ratifikovalo ji 193 států. Tehdejší Česká a Slovenská federativní republika se k ní přihlásila v únoru roku 1991. Pouze dva státy tuto úmluvu nepřijaly – USA¹⁵ a Somálsko. Úmluva sčítá 54 paragrafů rozdělených do tří částí. Podpisem úmluvy se stát zavazuje, že bude respektovat a zabezpečovat práva stanovená Úmluvou a to každému dítěti bez jakékoliv diskriminace. Podle této úmluvy je dítětem každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Úmluva disponuje vlastním kontrolním mechanismem, kterým je Výbor pro práva dítěte OSN. K Úmluvě byly přijaty 2 opční protokoly.

---

¹⁵ Spojené státy tento dokument podepsaly, ale nedošlo k jeho ratifikaci

EVROPSKÁ ÚMLUVA O VÝKONU PRÁV DĚTÍ

Dne 25. ledna 1996 byla ve Štrasburku přijata Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Česká republika k Úmluvě přistoupila dne 26. dubna 2000. „Tato úmluva má za cíl podporu práv dětí a ochranu jejich nejlepšího zájmu. Poskytuje procesní opatření, která umožní dětem vykonávat jejich práva, včetně povinnosti poskytnout jim relevantní informace potřebné k tomu, aby tak mohly učinit, a to zejména v rodinných řízeních před soudními orgány.“¹⁶

Článek 9 Úmluvy upravuje možnost ustanovení zástupce. V řízení, které se týká dítěte, kdy podle vnitrostátních předpisů z důvodů konfliktu zájmů jsou osoby mající rodičovskou zodpovědnost vyloučeny ze zastupování dítěte, bude mít soudní orgán pravomoc ustanovit dítěti pro toto řízení zvláštního zástupce. Podle čl. 6 Úmluvy má dítě právo požádat osobně nebo prostřednictvím jiných osob nebo orgánů o ustanovení zvláštního zástupce.

---

¹⁶ Dostupné z: <<http://www.vzd.cz/evropska-umluva-o-vykonu-prav-deti>>

III. VÝCHOZÍ POJMY

1. PRÁVNÍ ZPŮSOBILOST

Právní způsobilostí se myslí způsobilost k právům a povinnostem, způsobilost k právním úkonům a deliktní způsobilost. Způsobilostí k právům a povinnostem myslíme způsobilost mít práva a povinnosti. Někdy o ní hovoříme jako o právní subjektivitě, neboť ten, kdo tuto způsobilost má, je subjektem práva. Způsobilost k právním úkonům je způsobilost vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. Deliktní způsobilost je pak způsobilost nést následky zaviněného protiprávního jednání.

Způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti vzniká narozením a zaniká smrtí, tzn., že každý člověk je subjektem práva od svého narození až do své smrti a v této způsobilosti nemůže být omezen, nemůže jí být zbaven a nesmí se jí ani vzdát. Právní subjektivita je pro všechny rovná a nemůže být omezena. Právní subjektivitu každého člověka vedle občanského zákoníku garantuje čl. 5 Listiny, podle něhož je každý způsobilý mít práva, čl. 6 Všeobecné deklarace lidských práv a čl. 16 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Způsobilost mít práva a povinnosti má i počaté dítě, narodí-li se živé. Právní subjektivita nascitura je podmíněná. „Nasciturus může být dědicem, obdarovaným apod., ale nabytí práv je perfektní, až když se narodí živý. Nasciturus se stává subjektem, jestliže žil alespoň okamžik.“¹⁷ Způsobilost k právům a povinnostem zaniká smrtí fyzické osoby (§ 7 odst. 2 OZ). Okamžik smrti je stanoven v zápisu o ohledání mrtvého lékařem provádějícím prohlídku mrtvého. V případě, že nelze předepsaným způsobem zjistit smrt, zákon upravuje institut prohlášení za mrtvého. Fyzická osoba je prohlášena za mrtvou v případě, že smrt nelze zjistit ohledáním mrtvého a vystavením úmrtního listu, ale jinými důkazními prostředky lze prokázat, že osoba nežije (př. letecká katastrofa, kdy se mrtvola vůbec nenalezla, nebo nalezla, avšak nelze ji

---

¹⁷ BIČOVSKÝ, J. FIALA, J. HOLUB, M. *Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou*. 6. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1998. s. 21. ISBN 80-7201-132-4

identifikovat). Za mrtvou soud prohlásí také nezvěstnou fyzickou osobu, jestliže ke všem okolnostem lze důvodně usuzovat, že taková osoba již nežije.¹⁸

Způsobilost k právním úkonům občanský zákoník vymezuje jako způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. Způsobilost k právním úkonům vzniká v plném rozsahu zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Zletilost může nabýt i osoba mladší 18 let a to uzavřením manželství po 16. roku na základě povolení o uzavření manželství, o kterém rozhodne a vydá ho soud. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné (§ 8 odst. I a 2). Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.¹⁹ Fyzická osoba nemusí mít způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. To se vztahuje na osobu, která pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů není vůbec schopna činit právní úkony nebo je schopna činit jen některé právní úkony. V takovém případě ji soud způsobilosti k právním úkonům zbaví, nebo soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení určí. Za takovou osobu pak činí právní úkony někdo jiný - zástupce. Z hlediska rozsahu způsobilosti k právním úkonům rozlišujeme 3 kategorie osob:

- *osoby zcela nezpůsobilé k právním úkonům*: pro nedostatek věku, duševní poruchu
- *osoby s částečnou způsobilostí k právním úkonům*: nezletilí, osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům rozhodnutím soudu

---

¹⁸ Způsobilost fyzické osoby, jež byla prohlášena za mrtvou, mít práva a povinnosti zaniká právní mocí rozsudku o prohlášení za mrtvého; dědictví po této osobě se však nabývá dnem, který je v rozsudku označen jako den její smrti. (Usnesení NS sp.zn.33 Odo 240/2005)

¹⁹ Nezletilá osoba ve věku třinácti let má zpravidla způsobilost k uzavření smlouvy o přepravě osob v městské hromadné dopravě, z níž pro ni vyplývá povinnost zaplatit stanovené jízdné, ovšem nikoli způsobilost samostatně jednat ve sporu o nároky vyplývající z této smlouvy. Soud proto v řízení jedná s jejím zákonným zástupcem, aniž by vydal usnesení podle § 23 OSŘ. (Usnesení NS sp.zn. 20 Cdo 2775/2005)

- *osoby plně způsobilé k právním úkonům*: osoby, které nabyly zletilosti a netrpí přitom duševní poruchou, která by jejich způsobilost vylučovala nebo omezovala²⁰

Způsobilost k právním úkonům může být omezena:

- *ze zákona* (§ 9 OZ): pro nedostatek věku
- *rozhodnutím soudu* o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům (§ 10 OZ): pro duševní poruchu či nadměrné požívání omamných prostředků; samotná duševní porucha ke zbavení způsobilosti k právním úkonům nestačí; dalším předpokladem je, že tato nikoliv přechodná porucha zcela vylučuje schopnost fyzické osoby činit právní úkony; v případě, že duševní porucha zcela nevylučuje schopnost činit veškeré právní úkony, je na místě pouze omezení
- *ze zákona, jestliže osoba, jejíž způsobilost nebyla omezena, vykonává právní úkon v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou* (§ 38 odst. 2 OZ)

Celý proces zbavení či omezení vyžaduje znalecké posudky a zkoumání. Omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům musí být vždy v souladu se zásadou proporcionality. Tam, kde postačí pouhé omezení, musí být pečlivě určen rozsah tohoto omezení. Jedná se o citelný zásah do osobních práv a svobod, a může se tak proto dít pouze na základě řízení před soudem. Procesní úpravu zbavení, omezení a navrácení způsobilosti k právním úkonům nalezneme v § 186 až 191 OSŘ.²¹

Deliktní způsobilost (způsobilost k protiprávním úkonům) je schopnost nést právní odpovědnost za delikty, tj. způsobilost nést právní odpovědnost

²⁰ Učiní-li někdo právní úkon, k němuž není způsobilý, má to za následek absolutní neplatnost tohoto právního úkonu. Takováto osoba nemůže učinit právní úkon ani se souhlasem svého právního zástupce.

Úprava způsobilosti k právním úkonům v občanském zákoníku má obecnou povahu a v souladu s ustanovením § 104 ZoR se použije v právu rodinném.

²¹ Rozhodnutím soudu o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům se od právní moci tohoto rozhodnutí mění právní postavení občana v tom smyslu, že není nadále zcela nebo zčásti způsobilý nabývat svými právními úkony (popřípadě jen některými právními úkony) práv a povinností. Takové rozhodnutí nemůže soud vydat se zpětnou účinností.

za vlastní protiprávní jednání. Způsobilost k protiprávním úkonům znamená jednak se chovat v rozporu se zákonem, ale také nést za toto chování odpovědnost a následky. I tato způsobilost vyžaduje určitý stupeň stavu vědomí a vůle, tzn., že ji nemusí mít každý. Deliktní způsobilost je upravena v části šesté občanského zákoníku Odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení, a dovozuje se z § 422. Deliktní způsobilosti se nabývá v plném rozsahu dosažením zletilosti. Před dosažením zletilosti se deliktní způsobilost posuzuje vždy se zřetelem k protiprávnímu úkonu a k tomu, zda v době uskutečnění protiprávního úkonu měl nezletilec určovací a rozpoznávací schopnost. Deliktní způsobilost nemá fyzická osoba, která trpí duševní poruchou, pokud se nejedná o přechodnou duševní poruchu, do které se tato osoba uvedla zaviněně.

2. ZASTOUPENÍ

V praxi může nastat situace, kdy určitá osoba nemůže nebo nechce jednat sama. Občanskoprávní úprava umožňuje, aby za tuto osobu činil právní úkony někdo jiný. Podle toho, zda zástupce jedná jménem osoby zastupovaného nebo svým jménem, rozlišujeme zastoupení na přímé a nepřímé. Občanský zákoník upravuje pouze zastoupení přímé (zástupce jedná jménem zastupovaného a na jeho účet), přičemž zastoupení nepřímé nevylučuje. Zástupcem podle občanskoprávní úpravy je tedy ten, kdo je oprávněn jednat za jiného jeho jménem, přičemž z takového jednání vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému. Zástupcem může být osoba fyzická i právnická. Zastupovat jiného nemůže ten, kdo sám není způsobilý k právnímu úkonu, o který jde, ani ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastupovaného. Zástupce však nemusí mít plnou způsobilost k právním úkonům, postačí způsobilost právě k tomu úkonu, který má za zastupovaného učinit. Rozlišujeme zastoupení:

- *zákonné*: zastoupení přímo na základě zákona a zastoupení na základě rozhodnutí státního orgánu
- *smluvní*: zastoupení na základě plné moci

Zástupce musí za zastupovaného jednat osobně. Výjimky z tohoto principu pak stanoví zákon nebo smlouva. Dalšího zástupce (substituta) si zástupce může ustanovit, jestliže to dovoluje právní předpis a nebo pokud je to účastníky dohodnuto.²² Tento zástupcův zástupce si sám nemůže ustanovit dalšího zástupce. I z právních úkonů dalšího zástupce vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému.

3. ZÁKONNÉ ZASTOUPENÍ

Rozlišujeme:

- *zastoupení přímo na základě zákona*: př. právo rodičů zastupovat jejich nezletilé dítě
- *zastoupení na základě rozhodnutí státního orgánu (zákonné zastoupení)*: opatrovnictví

Toto zastoupení je specificky upraveno v:

- § 26 až 30 OZ: Pokud nejsou fyzické osoby k právním úkonům způsobilé, jednají za ně jejich zákonní zástupci. Osobami nezpůsobilými k právním úkonům se myslí osoby nezletilé a osoby, jejichž způsobilost k právním úkonům byla omezena nebo které jí byly soudem zbaveny. Kdo je zákonným zástupcem nezletilého dítěte, upravuje zákon o rodině. Fyzická osoba, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena, bude mít soudně přiděleného opatrovníka (obligatorní ustanovení opatrovníka). Opatrovníkem může být příbuzná fyzická osoba, jiná vhodná osoba, která splňuje podmínky pro ustanovení opatrovníkem nebo orgán místní správy, konkrétně obec jako právnická osoba nebo orgán sociálně právní ochrany dětí. Soud může ustanovit opatrovníka také tomu, jehož pobyt není znám, jestliže je

---

²² Opatrovník účastníka může zmocnit jiné osoby k zastupování účastníka v rozsahu, v jakém je oprávněn za účastníka jednat. (Rozhodnutí Rc. 17/87)

to třeba k ochraně jeho zájmů nebo vyžaduje-li to veřejný zájem. Za týchž podmínek může soud ustanovit opatrovníka i tehdy, jestliže je to třeba z jiného vážného důvodu (fakultativní ustanovení opatrovníka). Dojde-li ke střetnutí zájmů zákonného zástupce se zájmy zastoupeného nebo ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni tímž zákonným zástupcem, ustanoví soud zvláštního zástupce (kolizní opatrovník).

- § 145 OZ: ustanovení obsahující pravidla formující obsah společného jmění manželů
- § 701 OZ: ustanovení týkající se společného nájmu bytu
- § 21 ZOR: Manžel je oprávněn zastupovat druhého manžela v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak. Jednání jednoho manžela při obstarávání běžných záležitostí rodiny zavazuje oba manžely společně a nerozdílně.
- § 31 ZOR: ustanovení upravující rodičovskou zodpovědnost
- § 63 ZOR: ustanovení upravující osvojení

K zániku zákonného zastoupení dochází absolutně (smrtí zastoupeného, odpadnutím důvodů pro zastoupení - dosažením zletilosti bez dalšího, zrušení omezení způsobilosti k právním úkonům) nebo relativně (smrt zástupce, zástupce ztratí způsobilost zastupovat, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, odvolání zástupce soudem).

4. ZÁKONNÉ ZASTOUPENÍ NEZLETILÉHO A NÁHRADNÍ RODIČOVSKÁ PÉČE

Kdo je zákonným zástupcem nezletilého dítěte, upravuje zákon o rodině (§ 27 odst. 1 OZ). Zákonným zástupcem nezletilého dítěte je v souladu se zákonem o rodině především jeho rodič (rodiče). Rodičovská zodpovědnost je pak institut zahrnující:

- *péči o nezletilé dítě*, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj

- *zastupování nezletilého dítěte*
- *správu jeho jmění*

Tato zodpovědnost vzniká narozením dítěte a trvá do nabytí jeho zletilosti. Rodiče jsou povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Rodiče zastupují dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé. Rodičovské zodpovědnosti se nelze vzdát, k jejímu zániku, za života rodičů, může dojít pouze na základě rozhodnutí soudu. Soud může rozhodnout o pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti (brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte), omezení rodičovské zodpovědnosti (nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte), zbavení rodičovské zodpovědnosti (zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává).

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte. Při rozhodnutí o svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče vymezí soud rozsah jejich práv a povinností k dítěti.

„V České republice žije, podobně jako v jiných evropských zemích, 1 % dětí (kolem 20 000), které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině. Pouze 2 % z této skupiny jsou úplní sirotci, kdežto 98 % jich tedy svou vlastní rodinu má, ale ta se o ně z nejrůznějších důvodů nemůže, nechce nebo neumí starat.“²³ V situaci, kdy dítě nemůže být vychováno vlastními rodiči, jejich roli přebírají tzv. náhradní rodiče. Cílem přitom je vychovávat dítě v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Základním znakem náhradní rodičovské péče je, že dítě bylo na základě rozhodnutí soudu svěřeno do péče někomu jinému než jednomu z rodičů.

---

²³ BARTOŠOVÁ, J. Náhradní rodinná péče. [cit. 1.3.2007]. Dostupné z: <<http://www.kr-zlinsky.cz/docDetail.aspx?docid=42813&doctype=ART>>

Rozeznáváme následující formy náhradní rodičovské péče:

- *osvojení*
- *svěření dítěte do výchovy jiného občana*
- *svěření dítěte do pěstounské péče*
- *poručnictví*
- *opatrovnictví*
- *ústavní výchova*

5. PROCESNÍ ZPŮSOBILOST

Procesní způsobilost (způsobilost být účastníkem řízení) má ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti. Obecně mohou být účastníky řízení fyzické osoby, právnické osoby a stát. Před soudem může samostatně jako účastník řízení jednat ten, kdo má procesní způsobilost. Procesní způsobilost se v Občanském soudním řádě obecně vymezuje odkazem na hmotněprávní způsobilost dle ustanovení § 8 OZ. „Kdo má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, má v plném rozsahu i způsobilost procesní, tzn., že může před soudem činit veškeré procesní úkony, může jednat před soudem s procesněprávními účinky sám.“²⁴ Nutno podotknout, že pro některá řízení je procesní způsobilost upravena speciálně.

Občanský soudní řád tak jako občanský zákoník rozděluje zástupce na zákonné, zástupce na základě rozhodnutí a zástupce na základě plné moci.

Fyzická osoba, která nemůže před soudem jednat samostatně, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem (§ 22 OSŘ). Fyzická osoba si může zvolit zástupce sama, na základě plné moci. Ustanovení § 29-31 OSŘ uvádí, že není-li zastoupena fyzická osoba, která jako účastník řízení nemůže před soudem samostatně jednat, ustanoví jí předseda senátu opatrovníka, je-li tu nebezpečí z prodlení. Opatrovníka ustanoví předseda senátu též právnické osobě, která jako účastník řízení nemůže před soudem vystupovat proto, že tu není osoba oprávněná za ni jednat nebo že je sporné, kdo je osobou oprávněnou

---

²⁴ Winterová, A. a kol. *Občanský soudní řád*. Praha: Linde, a.s., 2005, s. 47

za ni jednat, je-li tu nebezpečí z prodlení. V těchto případech se jedná se o tzv. procesního opatrovníka, který je ustanoven jen pro konkrétní proces, a jakmile řízení skončí, skončí i jeho funkce. Předseda senátu může ustanovit opatrovníka také neznámým dědicům zůstavitele, nebyl-li dosud v řízení o dědictví stanoven okruh jeho dědiců. Dále pak účastníku, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat. Opatrovníkem lze ustanovit i advokáta. Jinou osobu lze ustanovit opatrovníkem jestliže s tím souhlasí. Nerozhodl-li soud jinak, opatrovník vystupuje v řízení před soudem prvního stupně, v odvolacím a v dovolacím řízení. Ustanovený opatrovník má stejné postavení jako zástupce na základě procesní plné moci. Byl-li opatrovníkem nebo jiným zástupcem ustanoven advokát, má stejné postavení jako advokát, jemuž účastník udělil plnou moc.

Ustanovení § 192 a 193 OSŘ upravující opatrovnícké řízení stanoví, že předseda senátu je povinen postarat se o to, aby byl ustanoven opatrovník osobám, které ho podle zákona musí mít. Soud ustanoví opatrovníkem rodiče či jinou osobu blízkou osoby, která opatrovníka podle zákona musí mít, nebrání-li tomu zvláštní důvody, zejména protichůdné zájmy mezi touto osobou a rodičem či jinou osobou blízkou či mezi těmito osobami navzájem. V usnesení, kterým soud ustanovuje opatrovníka, uvede i rozsah opatrovníckých práv a povinností.

Soud dohlíží na správu majetku vykonávanou opatrovníkem a činí nutná a vhodná opatření ke zjištění a zajištění tohoto majetku. Opatrovník předloží soudu po skončení zastupování závěrečný účet ze správy majetku; soud mu může též uložit, aby mu během zastupování podával pravidelné zprávy o své činnosti.

IV. PORUČENSTVÍ

§ 78 zákona o rodině

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.

1. PORUČENSTVÍ OBECNĚ

„Poručenství jako institut náhradní právní ochrany osoby, která postrádá ochranu v podobě moci otcovské či rodičovské (ve výkonu rodičovských práv a povinností), vyjadřující péči o právní záležitosti této osoby, byl z českého právního řádu vymazán zákonodárcem v roce 1963, resp. 1964.²⁵ Novelou zákona o rodině provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. zákonodárce poručenství spolu s poručníkem opět do českého právního řádu vrátil (rovněž v období 1963 až 1998 však zůstala podstata institutu poručenství v českém právním řádu zachována, i když pod označením opatrovnictví, které muselo být za účelem rozlišení užíváno s dovětkem „podle § 78 ZOR“).²⁶

Institut poručenství je upraven v § 78 až 82 ZOR v rámci části druhé Vztahy mezi rodiči a dětmi, hlavy páté Poručenství a opatrovnictví.

Poručenstvím lze rozumět zvláštní druh opatrovnictví. V této souvislosti je vhodné vymezit rozdíl mezi poručenstvím a opatrovnictvím. V případě opatrovnictví nad nezletilými dětmi je opatrovníkovi svěřen výkon pouze některých práv a povinností za rodiče. Opatrovník pak tato práva může vykonávat buď dlouhodobě, nebo naopak jen krátkodobě. Na druhou stranu poručník vykonává všechna práva a povinnosti, která jinak náleží rodičům. Můžeme tedy říci, že poručník vykonává rodičovskou zodpovědnost.

„Poručenství do značné míry může plnit funkci náhradní rodinné výchovy, i když hlavním společenským účelem tohoto institutu je ochrana nezletilého

---

²⁵ V období let 1963 až 1998 naplňoval jeho účel institut stálého opatrovnictví občanem dle § 78 zákona o rodině.

²⁶ KNAPPOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné 3. 4.*, aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Aspi, 2007. s. 141. ISBN 80-7357-231-1

dítěte pro jeho specifické postavení, kdy nemá plnou způsobilost k právním úkonům s ohledem na svůj věk.²⁷ Tento institut představuje jednu z forem náhradní rodinné výchovy v případě, že poručník má dítě ve své individuální péči, tzn., že dítě je vychováváno ve společné domácnosti se svým poručníkem. Poručenství je někdy označováno jako vyšší typ pěstounské péče a to nejen pro stejné hmotné nároky, ale že i zde, tak jako u pěstounské péče, je poručník zákonným zástupcem dítěte místo rodičů. Na rozdíl od pěstounské péče nemusí poručník v zásadních věcech vyžadovat souhlas biologických rodičů a vystačí si pouze se souhlasem soudu. To znemožňuje zásah biologických rodičů dítěte do zájmů nezletilého.

Předpokladem poručenské péče je právní uvolnění dítěte, kdy rodiče nemají rodičovskou zodpovědnost. Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o dítě, při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění (§ 31 ZOR). Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům bez ohledu na to, zda rodiče jsou manželi, zda spolu žijí či nikoli. Rodič musí mít plnou způsobilost k právním úkonům. „Jestliže jeden z rodičů nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí, je-li jeden z rodičů rodičovské zodpovědnosti zbaven a nebo je-li výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven (§ 34 odst. 2 ZOR).“²⁸ Pouze soud může zasáhnout do právního vztahu mezi rodiči a dětmi a výkon rodičovské zodpovědnosti pozastavit, omezit, případně může rodiče jeho rodičovské zodpovědnosti zbavit. Pozastavili soud výkon rodičovské zodpovědnosti u obou rodičů nebo u jediného žijícího rodiče, musí zároveň dítěti ustanovit poručníka. V rozhodnutí o omezení rodičovské zodpovědnosti musí soud vymezit rozsah tohoto omezení. Zbavení rodičovské zodpovědnosti je nejtvrďší sankcí, kterou zákon o rodině zná a soud k ní přistupuje jen tehdy, zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává (§ 44 odst. 3 ZOR).

---

²⁷ VALEČKOVÁ, L. *Formy náhradní rodinné péče*. [cit. 2.1.2008]. Dostupné z: <www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz/cinnosti/nahr_pece/seznam/NRP_formy.htm>

²⁸ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha:Eurolax Bohemia, 2003. s. 178. ISBN 80-86432-48-3.

2. DŮVODY USTANOVENÍ PORUČNÍKA

V ustanovení § 78 ZOR nalezneme skutečnosti, na jejichž základě soud ustanoví nezletilému dítěti poručníka:

- rodiče dítěte zemřeli
- rodiče dítěte byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti
- byl pozastaven výkon rodičovské zodpovědnosti
- rodiče dítěte nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu

„Ve všech výše uvedených případech soud ustanoví dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. Poručník proto bude mít taková práva a povinnosti, které jsou obsahem rodičovské zodpovědnosti.“²⁹

3. OSOBA PORUČNÍKA

„Poručenství je dobrovolnou a čestnou funkcí. Z charakteru funkce vyplývá, že poručník musí mít plnou způsobilost k právním úkonům a jeho zájmy by neměly být v trvalém rozporu se zájmy dítěte.“³⁰ Žádoucí je, aby mezi poručníkem a dítětem vznikl citový vztah a zůstaly zachovány stávající rodinné vazby.

V nejlepším případě je ustanovena poručníkem fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje. V tomto případě pak péči poručníka můžeme považovat za jednu z forem náhradní rodinné péče. Poručníkem, jakožto zákonným zástupcem dítěte, může být pouze zletilá fyzická osoba, která musí mít způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu a která způsobem svého života musí zaručovat, že bude jednat v zájmu dítěte. Musí se jednat o osobu, která je schopna plnit tuto funkci řádně a v zájmu dítěte. Rozhodně by to neměl být

---

²⁹ PLECITÝ, V.; SALAČ, J. *Základy rodinného práva*. Praha: EUROUNION, 2001. s. 93. ISBN 80-7317-002-7

³⁰ PLECITÝ, V. *Zákon o rodině*. Praha: EUROUNION, 2007. s. 105. ISBN 978-80-7317-063-9

někdo, kdo sám byl zbaven rodičovské zodpovědnosti vůči svému vlastnímu dítěti, osoba mnohokrát soudně trestána, notorický alkoholik, hráč apod.

Poručník je ustanoven soudem na návrh rodičů. Forma tohoto návrhu není blíže konkretizována, může mít podobu ústní (prohlášení rodiče) i písemnou (doporučení je obsahem závěti či jiného dokumentu). Soud však tímto doporučením není vázán absolutně. Nebyl-li nikdo takto doporučen nebo bylo-li toto doporučení v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu („V praxi se provádí výběr vhodné osoby, pokud nejde o doporučeného poručníka nebo příbuzného, zpravidla ze seznamu žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči.“³¹). Poručníkem mohou být ustanoveni i manželé. Je žádoucí, aby poručníky byli ustanoveni oba manželé a ne jen jeden z nich. Poručníková funkce je zásadně dobrovolná a musí se svým ustanovením do funkce souhlasit. Soud nemůže nikoho ustanovit proti jeho vůli. Poručenství je čestnou povinností, a proto se poručník nemůže dožadovat odměny za výkon této funkce.

„Nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba například proto, že nikdo nejeví zájem o tuto funkci nebo je dítě umístěno v pěstounské péči nebo ústavu, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně právní ochrany dětí a to konkrétně obecní úřad obce s rozšířenou působností (§ 17 SPOD). Jedná se o tzv. dočasné zákonné poručenství. Státní orgán nemůže funkci poručníka odmítnout.“³² Tento orgán také činí právní úkony v zájmu dítěte do doby, než se ustanovený poručník ujme své funkce.

S přihlédnutím k § 31 odst. 3 by každému dítěti, které je schopné s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, mělo být umožněno obdržet potřebné informace a svobodně se vyjádřit ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.

---

³¹ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha : Eurofax Bohemia, 2003. s. 207. ISBN 80-86432-48-3

³² VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha : Eurofax Bohemia, 2003. s. 207. ISBN 80-86432-48-3.

4. VZNIK PORUČENSTVÍ

Soud zahájí řízení o ustanovení poručníka na základě návrhu. Bez návrhu neprodleně poté, kdy se dozví o nutnosti ustanovit zákonného zástupce nezletilému dítěti nebo je mu dán podnět zejména orgánem sociálně právní ochrany dětí, orgánem obce nebo jinou institucí. K řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodu má nezletilý, na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, případně jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Soud zjišťuje důvody ustanovení poručníka i jiné okolnosti případu, vyhledává vhodnou osobu, prověřuje doporučenou osobu, zjišťuje názor orgánu sociálně právní ochrany dětí a orgánu obce, podle okolností vyslechne nezletilého apod. Soud o ustanovení poručníka rozhoduje rozsudkem. Dnem právní moci rozhodnutí soudu, jímž je poručník ustanoven, vzniká poručenství nad nezletilým dítětem.

Soudem ustanovený poručník nezletilého složí do rukou předsedy senátu slib, že bude řádně vykonávat své povinnosti a že bude přitom dbát pokynů soudu. Po složení slibu mu předseda senátu vydá listinu obsahující pověření k výchově a zastupování dítěte, jakož i vymezení rozsahu práv a povinností poručníka vyplývajících z tohoto pověření.³³

5. PRÁVA A POVINNOSTI PORUČNÍKA

Poručník plní úkony, které přísluší rodičům, nenahrazuje však péči rodičů úplně.

Poručník má právo a povinnost nezletilého:

- vychovávat
- zastupovat
- spravovat jeho majetek místo jeho rodičů

---

³³ KNAPPOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné* 3. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Aspi, 2007. s. 147. ISBN 80-7357-231-1

Na vztahy poručníka (poručníků) a dítěte se přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Poručník nemá povinnost mít dítě u sebe ve své domácnosti a osobně o něj pečovat. Poručník nemá vůči dítěti ani vyživovací povinnost. Výjimkou je, pokud by poručníkem byli prarodiče. Za výkon funkce nenáleží poručníkovi peněžitá ani věcná odměna. Pouze tehdy, pokud poručník o dítě osobně pečuje, náleží jemu i dítěti nároky, které stanoví zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění tak, jako v případě pěstounské péče.

Na rozdíl od rodičů je poručník pod stálým dohledem soudu a pro jakékoli rozhodnutí v podstatné věci (otázka majetku, výběru školy, povolání, stěhování se apod.) týkající se dítěte, si musí vyžádat schválení soudu. Soudu též musí pravidelně podávat zprávu o osobě poručence a skládat účty ze správy jeho jmění. Soud však může poručníka zprostit povinnosti podávat podrobné vyúčtování, nepřesahují-li výnosy jmění pravděpodobné náklady na výchovu a výživu poručence.

Poručník má výslovně stanovenou povinnost spravovat poručencův majetek bez nároku na odměnu. Soud při ustanovení poručníka vymezí rozsah majetku nezletilého, který bude poručník s péčí řádného hospodáře spravovat. Současně určí, jakým způsobem má být, případně nesmí být s jednotlivými částmi nakládáno. „Poručník nesmí při správě jmění činit úkony spojené s nepřiměřeným rizikem a za porušení svých povinností odpovídá podle obecných předpisů o náhradě škody.“³⁴ „Soud může poručníka zprostit povinnosti podávat podrobné vyúčtování, nepřesahují-li výnosy jmění pravděpodobné náklady na výchovu a výživu poručence. Nejdéle do dvou měsíců po skončení svého poručenství je poručník povinen předložit soudu účet ze správy jmění poručence. Této povinnosti může soud poručníka zprostit.“³⁵ Je-li správa jmění poručence spojena se značnou námahou, může soud poručníkovi na jeho žádost přiznat z tohoto jmění přiměřenou odměnu ročně, anebo při skončení správy. V případě ohrožení majetkových zájmů dítěte soud ustanoví zvláštního opatrovníka pro zvýšení ochrany práv poručencova jmění.

---

³⁴ LUŽNÁ, R. *Výchova a zastupování nezletilého*. [cit. 15.2.2007]. Dostupné z: <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-20421930-vychova-a-zastupovani-nezletileho>>

³⁵ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha : Eurolax Bohemia, 2003. s. 208. ISBN 80-86432-48-3.

6. ZÁNİK PORUČENSTVÍ

Poručenství může zaniknout spolu se zánikem potřeby poručenství (absolutní zánik) nebo bez zániku důvodů, pro které vzniklo (relativní zánik). Rozlišujeme zánik poručenství:

- *ze zákona*: dosažením zletilosti poručenice, smrtí poručenice, osvojením nezletilého, pravomocným rozhodnutím, kterým se obnovuje rodičovská zodpovědnost, pravomocným rozhodnutím, kterým se vrací plná způsobilost k právním úkonům, smrtí poručníka, dosažením zletilosti matky, určením otcovství zletilého otce
- *zproštěním*: soud zproští poručníka na návrh; nikdo nemůže nutit osobu, aby vykonávala tuto funkci; požádat o zproštění z funkce však nemůže orgán sociálně právní ochrany dětí
- *odvoláním*: v případech, kdy se poručník stane nezpůsobilým pro výkon této funkce (ztratí plnou způsobilost k právním úkonům, bude dlouhodobě nemocný, bude odsouzen pro trestný čin k trestu odnětí svobody apod.) nebo porušuje své povinnosti

Zánik poručenství z důvodů na straně poručenice:

- dnem dosažení zletilosti
- osvojením
- jeho smrtí
- jeho rodiče opětovně nabyli rodičovskou zodpovědnost v plném rozsahu
- jeho rodičům bylo umožněno opět rodičovskou zodpovědnost vykonávat

Zánik poručenství z důvodů na straně poručníka:

- na svůj vlastní návrh (to se netýká orgánu sociálně-právní ochrany dětí)
- odvoláním pro nezpůsobilost (př. ztrátou plné způsobilosti k právním úkonům, pro dlouhodobou nemoc)

- odvoláním pro porušení svých povinností
- jeho smrtí
- zproštěním (zejm. u rozvedených manželů, kde oba byli poručníky nezletilého dítěte)

V těchto případech je nutné neprodleně ustanovit nového poručníka. Dokud nový poručník nenastoupí do své funkce, jeho úlohu plní orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Zákon umožňuje, aby do funkce poručníků byli ustanoveni manželé. Problém však nastane v případě zániku manželství z důvodu rozvodu. „Funkce poručníka rozvodem automaticky nezaniká, ale soud vždy posoudí, zda je v zájmu dítěte, aby tuto funkci vykonávali nadále oba rozvedení manželé. V opačném případě jednoho z nich poručenství zprostí (§ 82 odst. 3 ZOR). V tomto případě může soud rozhodnout o zproštění poručníka jeho funkce i bez návrhu.“³⁶

---

³⁶ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha : Eurolax Bohemia, 2003. s. 210. ISBN 80-86432-48-3.

V. OPATROVNICTVÍ V OBČANSKO-PRÁVNÍCH VZTAZÍCH

S pojmem opatrovnictví se setkáme v zákoně o rodině, ale také v občanském zákoníku nebo v občanském soudním řádu.

1. OBLIGATORNÍ USTANOVENÍ OPATROVNÍKA

§ 27 občanského zákoníku

(2) Zákonným zástupcem fyzické osoby, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena, je soudem ustanovený opatrovník.

(3) Nemůže-li být opatrovníkem ustanoven příbuzný fyzické osoby ani jiná osoba, která splňuje podmínky pro ustanovení opatrovníkem, ustanoví soud opatrovníkem orgán místní správy, popřípadě jeho zařízení, jestliže je oprávněno vystupovat svým jménem (§ 18 odst. 1).

§ 192 občanského soudního řádu

(1) Předseda senátu je povinen postarat se o to, aby byl ustanoven opatrovník osobám, které ho podle zákona musí mít. Soud ustanoví opatrovníkem rodiče či jinou osobu blízkou osoby, která opatrovníka podle zákona musí mít, nebrání-li tomu zvláštní důvody, zejména protichůdné zájmy mezi touto osobou a rodičem či jinou osobou blízkou či mezi těmito osobami navzájem.

(2) V usnesení, kterým soud ustanovuje opatrovníka, uvede i rozsah opatrovnických práv a povinností.

Ustanovení § 10 občanského zákoníku stanoví, že soud zbaví fyzickou osobu způsobilosti k právním úkonům, jestliže není schopna pro duševní poruchu, která není jen přechodná, činit právní úkony. Soud může způsobilost k právním úkonům omezit, jestliže je fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů schopna činit jen některé právní úkony.

Způsobilosti k právním úkonům může být zbavena nejen osoba zletilá, ale i nezletilá.

Úprava řízení o způsobilosti k právním úkonům je v českém právním řádu upravena v § 186 až 191 OSŘ. Řízení o zbavení, omezení nebo vrácení způsobilosti k právním úkonům může být zahájeno na návrh, ale i bez návrhu. Návrh může podat každý, kdo má způsobilost být účastníkem řízení (osoba, která má být zbavena či omezena způsobilosti k právním úkonům, právnická osoba, fyzická osoba, ale i zdravotnické zařízení či obec).³⁷ Návrh na omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům se podává především z těchto důvodů:

- pokud fyzická osoba pro duševní poruchu, která není přechodná, není schopna činit právní úkony – *zbavení*
- pokud fyzická osoba pro duševní poruchu, která není přechodná, nebo pro nadměrné požívání alkoholu či omamných látek a jedů je schopna činit jen některé právní úkony – *omezení*

Soud může zahájit řízení i bez návrhu usnesením, jakmile se doví, že v jeho obvodě je osoba, u které je důvodné podezření z duševní poruchy nebo z nadměrného požívání alkoholu nebo omamných látek nebo jedů. Místně příslušným je okresní soud, který je obecným soudem fyzické osoby, o jejíž způsobilosti k právním úkonům se jedná nebo soud, v jehož obvodu je umístěno ústavní zdravotnické zařízení, kde je předmětná osoba umístěna bez svého souhlasu. Účastníkem řízení o způsobilosti k právním úkonům, které je zahájeno na návrh, je navrhovatel (včetně zdravotnického zařízení, které podalo návrh na zahájení řízení) a ta osoba, o jejíž způsobilosti se rozhoduje. Tato osoba je oprávněna dát se jako účastník zastupovat v řízení zástupcem, jehož si zvolí. Ne zvolí-li si zástupce, ustanoví ji předseda senátu na základě ustanovení § 187 odst. 1 OSŘ opatrovníka pro řízení z řad advokátů (procesní opatrovník). Pro toto řízení platí vyšetřovací zásada, tj. že soud je povinen vždy

---

³⁷ Nepodal-li návrh na zahájení řízení státní orgán nebo zdravotnické zařízení, může soud uložit navrhovateli, aby do přiměřené lhůty předložil lékařské vysvědčení o duševním stavu vyšetřovaného. Není-li v této lhůtě lékařské vysvědčení předloženo, soud řízení zastaví usnesením, proti kterému je přípustné odvolání.

vyšetřovaného osobně vyslechnout. Od výsledku vyšetřovaného může soud upustit, nelze-li takový výslech provést vůbec nebo bez újmy pro zdravotní stav vyšetřovaného. Soud je povinen vyslechnout o zdravotním stavu vyšetřovaného vždy znalce. Soud vydá rozsudek, který má povahu rozhodnutí o osobním stavu. Rozsudek má účinky ex nunc. Pokud soud rozhodne o omezení způsobilosti k právním úkonům, musí určit rozsah tohoto omezení. V rozhodnutí soudu jsou vždy stanoveny úkony, které dotyčná osoba nesmí vykonávat. Jde-li o negativní výčet, je oprávněna provádět všechny ostatní právní úkony. Pokud by provedla úkon, kterého se týká zbavení nebo omezení způsobilosti, je tento právní úkon neplatný. Rozsudek o způsobilosti k právním úkonům se doručuje všem účastníkům řízení do vlastních rukou. Zákon však umožňuje výjimku, kdy soud může upustit od doručení (na základě doporučení znalce), jestliže by doručení mohlo nepříznivě působit na adresáta pro jeho duševní poruchu nebo pokud adresát není schopen význam rozhodnutí pochopit. Soud zbavení nebo omezení způsobilosti může změnit či zrušit, jestliže odpadnou důvody, které k tomuto vedly.

Poté, co rozsudek o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům nabude právní moci, ustanoví soud této fyzické osobě opatrovníka (§ 26, § 27 odst. 2 OZ). V případě omezení způsobilosti k právním úkonům činí opatrovník jen ty úkony, k nimž osoba není způsobilá. Soudně ustanovený opatrovník je tedy zákonným zástupcem fyzické osoby, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena. Tato osoba činí jménem osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům veškeré právní úkony. Opatrovníkem může být příbuzná fyzická osoba nebo jiná vhodná osoba, která splňuje podmínky pro ustanovení opatrovníkem a která souhlasí s převzetím funkce opatrovníka. Není-li možné opatrovníkem ustanovit fyzickou osobu, ustanoví soud tzv. veřejného opatrovníka; výkonem opatrovnictví tak bude pověřen orgán místní správy, konkrétně obec jako právnická osoba nebo orgán sociálně právní ochrany dětí. V čele obce stojí starosta (primátor), který pověří výkonem opatrovnictví konkrétního zaměstnance obce (města). Pověřená osoba je oprávněna za osobu omezenou nebo zbavenou způsobilosti např. přebírat důchod či sociální dávky, hradit náklady na bydlení a stravu za tuto

osobu, spravovat její majetek, vyřizovat veškeré běžné záležitosti včetně záležitostí týkajících se zdraví osoby, jednat s úřady, se sociálními ústavy či domovy důchodců apod.

Soud vykonává dohled nad správou majetku vykonávanou opatrovníkem. Soud uloží opatrovníkovi povinnost předložit po skončení zastupování závěrečný účet ze správy majetku, příp. mu uloží povinnost, aby mu během zastupování podával pravidelné zprávy o své činnosti. Ve zvláštních případech je k nakládání s majetkem třeba schválení soudu.

2. USTANOVENÍ OPATROVNÍKA OSOBÁM NEZNÁMÝM A JEJICHŽ POBYT NENÍ ZNÁM

§ 29 občanského zákoníku

Soud může ustanovit opatrovníka také tomu, jehož pobyt není znám, jestliže je to třeba k ochraně jeho zájmů nebo vyžaduje-li to veřejný zájem. Za týchž podmínek může soud ustanovit opatrovníka i tehdy, jestliže je to třeba z jiného vážného důvodu.

Rozhodnutím soudu může být ustanoven opatrovník také osobám neznámým nebo tomu, jehož pobyt není znám, jestliže je to třeba k ochraně jeho zájmů nebo vyžaduje-li to veřejný zájem. Za týchž podmínek může soud ustanovit opatrovníka i tehdy, jestliže je to třeba z jiného vážného důvodu. V tomto případě se jedná o výjimku z principu stanoveného v § 26 OZ, totiž že zákonní zástupci jednájí za osoby, které nejsou (případně nejsou zcela) způsobilé k právním úkonům.

Osoba neznámá nebo osoba neznámého pobytu nemusí být zrovna osoba nezpůsobilá k právním úkonům. Pouze zde není, aby mohla hájit svá práva sama. Po dobu její nepřítomnosti je tato osoba zastoupena opatrovníkem. Logicky pak zastoupení zaniká v případě, že se tato osoba objeví. Pro ustanovení opatrovníka musí být prokázáno, že pobyt určité osoby není

znám³⁸ a že ustanovení opatrovníka je potřebné z důvodu ochrany soukromého či veřejného zájmu.

Soud může ustanovit opatrovníka i z jiného závažného důvodu. Takovým vážným důvodem může být přechodná duševní porucha, porucha tělesná apod. „Pro přechodnou duševní poruchu totiž zbavení ani omezení způsobilosti být vysloveny nemohou, mimo jiné proto, že soud vždy zbavuje způsobilosti k právním úkonům nebo ji omezuje na dobu neurčitou (nikdy na určitou dobu, konkrétní období apod.).“³⁹

Opatrovník může být ustanoven i osobě právnické (viz Opatrovnictví právnických osob).⁴⁰

Rozsah práv a povinností opatrovníka stanoví soud v rozhodnutí, jímž jej ustanovil, a sice v opatrovnickém řízení podle § 192 a 193 OSŘ. Občanský soudní řád však pro oblast civilního procesu umožňuje v § 29 OSŘ, aby opatrovníka osobě, jež nemůže před soudem samostatně jednat, ustanovil opatrovníka i procesní soud, hrozí-li ovšem nebezpečí z prodlení.⁴¹

3. KOLIZNÍ OPATROVNÍK (střety zájmů)

§ 30 občanského zákoníku

Dojde-li ke střetnutí zájmů zákonného zástupce se zájmy zastoupeného nebo ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týmž zákonným zástupcem, ustanoví soud zvláštního zástupce.

Kolizní opatrovník je ustaven soudem, pokud dochází ke kolizi zájmů mezi zákonným zástupcem a zastoupeným (příp. mezi osobami zastoupenými týmž zákonným zástupcem), tj. dojde-li ke střetnutí zájmů zákonného zástupce se zájmy zastoupeného nebo ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týmž

---

³⁸ Soudní praxe zastává názor, že důvody pro ustanovení opatrovníka nejsou dány, pokud je nepřítomnost dotyčné osoby krátkodobá či předem či předem časově určená, a to i tehdy, pokud její pobyt v tomto období není znám.

³⁹ FIALA, J. KINDL. M. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 159. ISBN 978-80-7357-395-9

⁴⁰ Jestliže právnická osoba nemá statutární orgán oprávněný jejím jménem jednat, soud jí může ustanovit opatrovníka pro řízení (Rozhodnutí RC 37/00)

⁴¹ FIALA, J. KINDL. M. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 159. ISBN 978-80-7357-395-9

zákonným zástupcem, ustanoví soud zvláštního zástupce (kolizního opatrovníka). Zastoupení vzniká buď přímo ze zákona nebo z rozhodnutí orgánu veřejné moci anebo ze smlouvy. „Zastupovat jiného totiž nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastupovaného, přičemž zákon chrání zastupovaného případně i proti jeho vůli.“⁴² Rozpor zde musí reálně existovat a nemusí se týkat jen právního úkonu k němuž měl být zástupce zmocněn. Funkce kolizního opatrovníka bývá zpravidla dočasná. Poté, co kolize odpadne, zaniká i funkce tohoto kolizního opatrovníka. Kolizním opatrovníkem může být ustanovena osoba fyzická⁴³, nebo orgán místní správy, příp. jeho zařízení.

4. OPATROVNICTVÍ PRÁVNICKÝCH OSOB

Zákon výslovně nevylučuje, aby byl opatrovník ustanoven i právnickým osobám, pouze se takového postupu nevyužívá. Možnost ustanovit opatrovníka právnické osobě se zpravidla opírá o § 29. „Zmíněné ustanovení občanského zákoníku vyjmenovává situace, kdy může soud jmenovat osobě opatrovníka. Jedná se o případy, kdy je to třeba za účelem ochrany veřejného zájmu, nebo k ochraně zájmů této osoby, a to z důvodu jejího neznámého pobytu nebo z jiného vážného důvodu. Teoreticky je možné představit si jmenování opatrovníka obchodní společnosti z obou důvodů, a to jak k ochraně veřejného zájmu, tak i k ochraně zájmů společnosti.“⁴⁴

---

⁴² FIALA, J. KINDL. M. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 160. ISBN 978-80-7357-395-9

⁴³ Předpokladem pro ustanovení navržené osoby opatrovníkem je souhlas této osoby s převzetím funkce opatrovníka, v řízení o ustanovení opatrovníka je osoba navržená do funkce opatrovníka účastníkem řízení. (Rozhodnutí Rc 14/67)

⁴⁴ Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/opatrovnikem-z-patove-situace-63254.html>>

VI. OPATROVNICTVÍ V RODINNĚ-PRÁVNÍCH VZTAZÍCH

§ 83 zákona o rodině

(1) Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (§37 odst. 1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§44 odst. 2) a řízení o osvojení (§68b) ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba.

(2) V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§ 84 zákona o rodině

Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.

1. OPATROVNICTVÍ OBECNĚ

Opatrovnictví je upraveno v § 83 a § 84 ZOR. Je třeba podotknout, že opatrovnictví není institutem náhradní výchovy nezletilého dítěte. „Opatrovník nemá zpravidla nezletilce ve své přímé péči, tzn., že s ním zpravidla nežije ve společné domácnosti. Proto zde nelze hovořit o náhradní výchově.“⁴⁵

Soud může nezletilému dítěti ustanovit opatrovníka jen pro jednotlivý konkrétní úkon, činnost či řízení.

„Opatrovnictví se uplatňuje v případech střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem. Žádný z rodičů totiž nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů jejich dětí. Podobně může dojít ke střetu zájmů mezi osvojitelem a osvojencem nebo mezi

---

⁴⁵ PLECITÝ, V.; SALAČ, J. *Základy rodinného práva*. Praha: EUROUNION, 2001. s. 93. ISBN 80-7317-002-7

osvojencem a vlastními dětmi osvojitele, anebo mezi poručníkem či jeho dětmi a poručencem.⁴⁶

2. DŮVODY USTANOVENÍ OPATROVNÍKA

Soud může, resp. musí ustanovit opatrovníka v následujících případech:

Krátkodobé opatrovnictví:

- *kolizní opatrovník, tj. opatrovník v případě střetu zájmů*: Nemůže-li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat. Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí (§ 37 odst. 2 ZOR).
- *opatrovník v řízení o osvojení*: V případech uvedených v § 68 odst. 1 a § 68a ZOR je třeba k osvojení souhlasu opatrovníka, který byl osvojovanému dítěti ustanoven v řízení o osvojení.
- *opatrovník ad hoc*: Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (§ 37 odst. 1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§ 37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 2) a řízení o osvojení (§ 68b) ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba (§ 83 ZOR).

Dlouhodobé opatrovnictví:

- *opatrovník v případě omezení rodičovské zodpovědnosti*: Nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou zodpovědnost omezí; přitom vždy konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje (§ 44 odst. 2 ZOR).
- *opatrovník pro správu jmění dítěte, tzv. majetkový opatrovník*: V odůvodněných případech, kdy by majetkové zájmy dítěte mohly být ohroženy, ustanoví soud pro zvýšenou ochranu jeho jmění opatrovníka.

---

⁴⁶ LUŽNÁ, R. *Výchova a zastupování nezletilého*. [cit. 15.2.2007]. Dostupné z: <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-20421930-vychova-a-zastupovani-nezletileho>>

Opatrovníkem může být ustanovena fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, svým způsobem života zaručuje řádný výkon této funkce v zájmu dítěte a s ustanovením opatrovníkem souhlasí (§ 37b ZOR).

Nemůže-li nezletilé dítě zastoupit žádný z rodičů, je mu ustanoven kolizní opatrovník. Kolizní opatrovník pak zastupuje dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu. Kolizním opatrovníkem je většinou orgán sociálně právní ochrany dětí. Kolizní opatrovník je ustanoven v případech, kdy hrozí střet zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí týchž rodičů, přičemž nezáleží na tom, zda jde o sourozence plnorodé nebo polorodé. Ke střetu zájmů nemusí hned dojít, postačuje pouhá možnost takového střetu. Dítě musí mít kolizního opatrovníka v těchto případech:

- v řízení o úpravě jeho výchovy
- v řízení o úpravě jeho výživy
- v dědickém řízení o pozůstalosti po jednom z rodičů
- při střetu zájmů dětí mezi sebou

„Zákon o rodině vymezuje situace, za kterých není třeba souhlasu rodičů, jakožto zákonných zástupců s osvojením dítěte. Tím pádem rodiče nejsou ani účastníky řízení o osvojení. Je však třeba, aby byly hájeny zájmy osvojovaného dítěte, proto zákon o rodině výslovně uvádí povinnost ustanovit osvojovanému dítěti opatrovníka pro řízení o osvojení. Proto v případech osvojení bez souhlasu rodičů a tzv. blanketového souhlasu, je zákonnou podmínkou souhlas opatrovníka ustanoveného pro řízení o osvojení s osvojením nezletilého dítěte. Dle zákona o rodině je opatrovník oprávněn udělit souhlas s osvojením dítěte – tolik zákonem stanovený rozsah práv a povinností opatrovníka.“⁴⁷ V praxi je tímto opatrovníkem vždy orgán sociálně právní ochrany dětí.

„Zákon obecně definuje i jiné případy, kdy je ustanovení opatrovníka potřebné. Typicky jde o situace, kdy je dítě umístěno v náhradní rodině nebo

---

⁴⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2006. ISBN 80-86131-61-0

ústavu, rodiče nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti a jsou buď neznámého pobytu, anebo je třeba za dítě učinit právní úkon a rodiče jsou nečinní.⁴⁸

Soud ustanoví dítěti dlouhodobě opatrovníka též v případě, že oba rodiče nebo jediný žijící rodič byl omezen ve výkonu rodičovské zodpovědnosti nevykonávají-li rodiče nebo rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte. Pokud by byla rodičovská zodpovědnost omezena u obou rodičů, je třeba dítěti ustanovit opatrovníka dle ustanovení § 83 ZOR. Opatrovník však jedná jen v situacích, na které se vztahuje rozsah omezení.

Soud ustanoví dítěti opatrovníka pro správu majetku v případě, dojde-li k ohrožení majetkových zájmů dítěte. Typickým případem může být situace, kdy dítě zdědilo značné jmění a rodiče nejsou schopni spravovat jmění dítěte z objektivních důvodů, například pro nemoc, nedostatek znalostí nebo s majetkem rizikově podnikají, používají ho pro svou vlastní potřebu apod. Můžeme rozlišit dvě situace, kdy je soudem ustanoven opatrovník pro správu majetku:

- rodiče nejsou schopni spravovat jmění dítěte z objektivních důvodů (např. nemoc)
- rodiče nejsou ochotni spravovat jmění dítěte a hrozí nebezpečí, že tento budou znehodnocovat

Opatrovníkem pro správu jmění by měla být fyzická osoba (někdo z příbuzných, advokát, daňový poradce apod.) s plnou způsobilostí k právním úkonům, která má dostatečné schopnosti, případně odborné znalosti. Nemůže-li být ustanovena fyzická osoba, soud ustanoví opatrovníkem orgán sociálně právní ochrany dětí, který má povinnost funkci přijmout. Soud při ustanovení

---

⁴⁸ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha : Eurolax Bohemia, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3

Je dána pravomoc soudu v České republice projednávat návrh na schválení rozhodnutí v podstatné věci týkající se nezletilého dítěte (§ 80 odst. 2 zák. o rod.), podaný opatrovníkem, který byl tímto českým soudem ustanoven (§ 78 odst. 1 zák. o rod.) a podléhá jeho pravidelnému doзору (§ 80 odst. 1 zák. o rod.), i když jde o nezletilé dítě, které nemá státní občanství České republiky, ale má bydliště u opatrovníka, jenž nezletilé dítě vychovává, zastupuje je a spravuje jeho záležitosti místo rodičů.

tohoto opatrovníka rovněž vymezi rozsah jmění, které bude opatrovník s péčí řádného hospodáře spravovat. Dále soud určí zásady, podle nichž má být majetek spravován. „Zejména stanoví způsob výkonu vlastnických a jiných věcných práv z duševního vlastnictví, způsob výkonu práv k cenným papírům a práv závazkových.“⁴⁹ Soud dohlíží na správu majetku vykonávanou opatrovníkem. Může si rovněž vymínit, že některé úkony opatrovníka bude schvalovat. Opatrovník je povinen soudu do dvou měsíců od skončení své funkce podat závěrečný účet ze správy jmění, příp. soud může opatrovníkovi uložit povinnost, aby mu pravidelně podával o své činnosti pravidelné zprávy. „Opatrovník má právo na úhradu nutných výdajů spojených se správou jmění a na přiměřenou odměnu z výnosu majetku dítěte. Výši odměny stanoví soud.“⁵⁰ Po skončení úkolu je opatrovník povinen předložit závěrečný účet.

3. OSOBA OPATROVNÍKA

Opatrovníkem musí být osoba, u které je záruka, že vykoná svůj úkol v zájmu nezletilého. „Osobou opatrovníka může být jak osoba fyzická, tak orgán sociálně právní ochrany dětí. Vždy se však musí jednat o osobu plně způsobilou k právním úkonům, která bude svůj úkol vykonávat ku prospěchu dítěte“.⁵¹

Opatrovníkem může být ustanovena fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům, nehrozí u ní střet zájmů se zastupovaným dítětem a se svým ustanovením souhlasit. „Opatrovníkem může být ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí, ale např. i ředitel dětského domova, v němž je dítě umístěno, jiný pověřený pracovník tohoto zařízení, instituce zdravotně postižených dětí, kurátor nebo instituce zabývající se prevencí trestné činnosti mládeže, církevní instituce nebo její pracovník atp. Ve všech těchto případech je pro soud podstatné zjištění odborných znalostí a způsobilosti této osoby funkci opatrovníka vykonávat, jakož i ochota funkci opatrovníka převzít a plnit úkoly

---

⁴⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2006. ISBN 80-86131-61-0

⁵⁰ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha : Eurolax Bohemia, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3.

⁵¹ PLECITÝ, V. *Zákon o rodině*. Praha: EUROUNION, 2007. s. 107. ISBN 978-80-7317-063-9

z ní vyplývající způsobem, který bude nezletilému ku prospěchu.⁵² V případě vztahů s cizím prvkem je opatrovníkem ustanoven Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.

Jde o funkci dobrovolnou, bez nároku na odměnu. Soud musí rovněž určit rozsah práv a povinností opatrovníka.

4. VZNIK OPATROVNICTVÍ

„Ustanovení opatrovníka je řízením ve věcech péče o nezletilé, proto soud může zahájit řízení i bez návrhu. V praxi se však soud bude nejčastěji dozvídat o potřebě ustanovit opatrovníka od orgánu sociálně právní ochrany dětí.“⁵³ K řízení je místně příslušný okresní soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě skutečností své bydliště (§ 88c OSŘ), v naléhavých případech i soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje (§ 177 odst. 1 OSŘ). O ustanovení opatrovníka soud rozhoduje usnesením.

Opatrovník skládá slib do rukou předsedy senátu. Soud mu následně vydá listinu, v níž je uvedeno pověření opatrovníka funkcí a vymezen rozsah práv a povinností vyplývajících z tohoto pověření. Opatrovník odpovídá za řádné provedení úkolu a podléhá doзору soudu.

5. PRÁVA A POVINNOSTI OPATROVNÍKA

Opatrovník částečně vykonává některá práva a povinnosti rodičů. Opatrovník má obdobná práva a povinnosti jako poručník s tím, „že jeho práva a povinnosti jsou omezena zpravidla účelem, pro který byl ustanoven, tedy pro určité řízení, pro určitý úkon nebo pro určitou činnost: rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna (§ 84 ZOR; srov. také § 180 odst. 3 OSŘ). Rovněž opatrovníka váže povinnost předložit

---

⁵² HOLUB, M.; NOVÁ, H.; SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině (Komentář a předpisy související)*. 8. vyd. Praha: LINDE PRAHA a.s., 2007. s 268. ISBN 978-80-7201-668-6

⁵³ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2006. ISBN 80-86131-61-0

závěrečný účet, pokud se jeho činnost týkala správy majetku dítěte, popř. přímo v takové správě spočívala.“⁵⁴

6. ZÁNİK OPATROVNICTVÍ

Funkce opatrovníka končí:

- provedením úkonu, pro který byl ustanoven
- skončením řízení, ve kterém nezletilého zastupoval
- smrtí opatrovníka nebo opatrovance
- pozbytím způsobilosti k právním úkonům opatrovníka
- nabytím zletilosti opatrovance
- zproštěním z funkce soudem na žádost opatrovníka
- odvoláním opatrovníka soudem pro porušování povinností při výkonu funkce

---

⁵⁴ RADVANOVÁ, S.; ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1999. s. 155. ISBN 80-7179-182-2

VII. ÚVAHY DE LEGE LATA A DE LEGE FERENDA

Základním právním předpisem, který v současné době upravuje institut poručenství a opatrovnictví je zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Přijetím zákona o rodině došlo k vyčlenění rodinného práva z práva občanského. Co se týče právní úpravy institutu poručenství a opatrovnictví, lze ji považovat za velmi stručnou. Myslím si, že takovéto významné a v praxi velmi běžné instituty by si zasloužily větší prostor. Budu-li mluvit konkrétněji, za nedostatečnou považuji zejména úpravu týkající se formy návrhu, kterým mohou rodiče doporučit poručníka, možnosti osoby odmítnout poručenství a tudíž dobrovolnosti této funkce, blíže vymezující osobu poručníka, taxativního seznamu práv a povinností poručníka, zániku poručenství z důvodů na straně poručníka a poručenice, důvodů ustanovení kolizního opatrovníka, přiblížení osoby opatrovníka, taxativního seznamu práv a povinností opatrovníka, odměňování opatrovníka, zániku opatrovnictví, počtu osob, které může mít opatrovník ve své péči apod.

Dne 1. ledna 2014 vstoupí v účinnost zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (nový). Současný občanský zákoník byl přijat v roce 1964 pod vlivem doktríny tehdejšího komunistického státu a od té doby byl několikrát novelizován. Po událostech z listopadu 1989 bylo jasné, že stávající občanský zákoník neodpovídá společenským, politickým a hospodářským změnám, které se udály v naší zemi. Cílem rekodifikace soukromého práva bylo vytvořit jeden velký integrační kodex občanského práva. Nový občanský zákoník reaguje na potřebu změny v soukromém právu a sjednocuje úpravu občanskoprávních vztahů. Klade důraz jak na naše demokratické právní tradice, tak i na principy a standardy soukromého práva v Evropě. Nový občanský zákoník je tematicky rozdělen do pěti částí – Obecná část, Rodinné právo, Absolutní majetková práva, Relativní majetková práva a Ustanovení společná, přechodná a závěrečná. Část Rodinné právo v sobě zahrnuje dnešní zákon o rodině. Dotýká se jak institutu manželství, tak vztahů mezi příbuznými, zejména pak vztahů mezi rodiči a dětmi.

Za velmi pozitivní považují, že nový občanský zákoník se z valné části drží původní terminologie. Za nevýhodné považují, že zákon obsahuje příliš novinek (např. opatrovnická rada, podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat), které by zejména z počátku mohly způsobit komplikace. Tyto novinky v našem právu nemají tradici, nejsou dostatečně vysvětlené a zároveň se obávám, že tyto instituty budou v praxi využívány minimálně, protože se jich soudy budou obávat.

Právní úprava zastoupení v novém zákoníku bude v zásadě převzata z dosavadní úpravy a najdeme ji v části první Obecná část, hlavě II Osoby a hlavě III Zastoupení, dílu 3 Zákonné zastoupení a opatrovnictví. Díl 3 rozlišuje opatrovnictví člověka a opatrovnictví právnické osoby.

Podle § 465 soud jmenuje opatrovníka člověku, je-li to potřeba k ochraně jeho zájmů, nebo vyžaduje-li to veřejný zájem. Soud jmenuje opatrovníka zejména tomu, koho ve svéprávnosti omezil, tomu, o kom není známo, kde pobývá, neznámému člověku zúčastněnému při určitém právním jednání nebo tomu, jehož zdravotní stav mu působí obtíže při správě jmění nebo hájení práv. Z tohoto ustanovení vyplývá, že soud může opatrovníka de facto jmenovat kdykoli a komukoli včetně zcela svéprávných osob.

Co se týče opatrovnictví, z hlediska svéprávnosti zůstává základní myšlenka opatrovnictví zachována i v návrhu nového občanského zákoníku - opatrovníka bude mít každý člověk, u něhož dojde k omezení svéprávnosti. Řízení o omezení svéprávnosti a jmenování opatrovníka by již nemělo být dvoufázové jako v dnešní době (kdy nejdříve dochází k omezení či zbavení způsobilosti a pak až je vybrán opatrovník), ale o všem by mělo být rozhodnuto v rámci jednoho řízení.

Nově soud může opatrovníkovi stanovit povinnost pojistit se pro případ, že při výkonu své funkce způsobí opatrovanci nebo jiné osobě škodu.

Zákon rovněž podrobně upravuje vztah mezi opatrovníkem a opatrovancem. Tato ustanovení pouze zakotvují představu, jak by opatrovnictví mělo v praxi fungovat již dnes, ale v mnoha případech tomu tak není. Opatrovník by měl opatrovanci srozumitelně vysvětlit povahu a následky svých rozhodnutí, měl by dbát názorů opatrovance, měl by s opatrovancem udržovat pravidelné spojení, projevovat skutečný zájem, dbát o jeho zdravotní stav, chránit jeho zájmy apod.

Významné je rovněž ustanovení opatrovníka osobě, které zdravotní stav působí obtíže při správě jmění nebo hájení jejích práv. U těchto lidí nemusí dojít k omezení svéprávnosti, aby jim soud ustanovil opatrovníka.

Podle § 471 soud jmenuje opatrovníkem osobu, kterou navrhl opatrovanec. Není-li to možné, jmenuje soud opatrovníkem zpravidla příbuzného nebo jinou osobu opatrovanci blízkou, která osvědčí o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevovat jej i do budoucna. Není-li možné ani to, jmenuje soud opatrovníkem jinou osobu, která splňuje podmínky pro to, aby se stala opatrovníkem, nebo veřejného opatrovníka⁵⁵ podle jiného zákona.

Návrh nového občanského zákoníku zavádí nový a pro naši oblast doposud neznámý institut, a to opatrovnickou radu. Bude to konzultativní a kontrolní orgán o třech členech složený z osob opatrovanci blízkých. Jejím úkolem bude především dohlížet nad činností opatrovníka a někdy i rozhodovat společně s ním. Problém vidím v tom, že o ustanovení rady může vedle opatrovance požádat jakákoli osoba blízká opatrovanci a schůze rady se může účastnit dokonce kdokoli z jeho přátel. Otázkou je, zda bude opatrovanec schopen potvrdit, že osoba blízká je skutečně jemu „blízká“ a že přátelé člověka jsou opravdu jeho přáteli. Rada musí mít minimálně 3 členy a členem rady nemůže být opatrovník. Schůze rady se musejí konat minimálně jednou za rok, rozhodnutí se přijímá většinou hlasů přítomných členů a ze zasedání se pořizují zápisy. Opatrovnická rada na svém pravidelném zasedání projedná zprávu opatrovníka o jeho činnosti v záležitostech opatrovance, vyjádří se k soupisu jmění opatrovance a k vyúčtování jeho správy i k vyúčtování případné odměny opatrovníka za správu jmění. Ustanovení § 480 uvádí seznam věcí, o kterých opatrovník nesmí sám rozhodovat bez souhlasu opatrovnické rady. Je-li to v zájmu opatrovance, může se opatrovnická rada usnést, jaká další rozhodnutí opatrovníka o opatrovanci podléhají jejímu souhlasu; taková usnesení nesmí omezovat opatrovníka nad míru přiměřenou okolnostem (obávám se, že zejména tato poslední část ustanovení bude vyvolávat zmatky). Ustanovení § 483 se pak vztahuje na záležitosti, k nimž opatrovník potřebuje souhlasu

---

⁵⁵ Způsobilost být veřejným opatrovníkem má obec, kde má opatrovanec bydliště, anebo právnická osoba zřízená touto obcí

soudu, který si navíc v některých případech vyžádá stanovisko opatrovnické rady.

V § 486 a násl. je upraveno opatrovnictví právnické osoby. Současná právní úprava zaujímá nejasný postoj k tomu, zda právnické osobě vůbec lze opatrovníka jmenovat. Nový občanský zákoník již obsahuje výslovnou zmínku, že ustanovení opatrovníka právnickým osobám je možné. Soud jmenuje opatrovníka právnické osobě, která to potřebuje, aby mohly být spravovány její záležitosti nebo aby mohla být hájena její práva. Opatrovníkem právnické osoby může soud jmenovat jen osobu, která splňuje podmínky stanovené pro způsobilost být členem statutárního orgánu. Pro práva a povinnosti opatrovníka právnické osoby platí obdobně ustanovení o právech a povinnostech člena statutárního orgánu. Působnost opatrovníka se přiměřeně řídí ustanoveními o působnosti statutárního orgánu. Ustanovení § 488 stanoví, určuje-li zakladatelské právní jednání, že má být právnické osobě jako opatrovník jmenována určitá osoba, soud takovou osobu opatrovníkem jmenuje, pokud je k tomu způsobilá a souhlasí se jmenováním.

Poručenství a opatrovnictví nezletilých je upraveno v části druhé Rodinné právo, hlavě III Poručenství a jiné formy péče o dítě. Nová úprava poručenství a opatrovnictví nezletilých se od stávající úpravy nijak výrazně neliší. Ustanovení § 928 stanoví, není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka. Soud jmenuje v první řadě poručníkem toho, koho naznačili rodiče, jinak některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo jeho rodině či jiného vhodného člověka. Pokud ještě nový poručník nebyl jmenován, zemře-li stávající poručník, ztratí-li schopnost nebo způsobilost poručenství vykonávat, anebo je své funkce zproštěn nebo z funkce odvolán a jiná osoba dosud nebyla do funkce poručníka jmenována, vykonává poručenství orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník. Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost. „I pro něj tedy platí, že zásadně spravuje jmění dítěte. To ale neplatí bezvýjimečně, okruh povinností a práv poručníka může soud v konkrétním případě vymezit jinak a kupř. pro správu jmění poručenice ustavit opatrovníka. Tak tomu může být tehdy, bude-li poručníkem ustavena fyzická osoba, protože od ní se bude očekávat spíš

osobní péče o dítě.⁵⁶ Naproti tomu orgán sociálně-právní ochrany dětí ustavený rozhodnutím soudu do funkce poručníka by pravidelně neměl být doplňován opatrovníkem pro správu jmění poručenice. Ustanovení o opatrovnické radě (§ 472 a násl.) jsou obecná a subsidiárně použitelná. Ustanovení § 933 oproti původní úpravě výslovně upravuje ujetí se funkce poručníka⁵⁷ a dále pak i povinnost předložit v devadesátidenní lhůtě soudu soupis jmění poručenice. Nový zákon zásadně rozlišuje zánik poručenství, tj. v případě, kdy dítě již ochranu zvenčí nepotřebuje, a zánikem poručenské funkce, tj. pověřením určité osoby, bez ohledu na to, jaká osoba poručenskou funkci vykonává. V případě smrti poručníka scházelo dosud ustanovení, které by zakládalo povinnost jeho dědice (popř. toho, kdo má k věcem zemřelého přístup) vydat všechno, co se týká poručenice, výkonu poručenské funkce atd. (obdobně je vázán opatrovník pro správu jmění, popř. i každý jiný opatrovník a jeho dědic, popř. osoba, která má k věcem zemřelého přístup). Je-li poručníkem člověk, který o dítě osobně pečuje, a péče o jmění dítěte je značně obtížná zejména pro rozsáhlost či rozmanitost majetkového souboru, může poručník navrhnout, aby soud jmenoval pro správu jmění dítěte opatrovníka.

Institut tzv. kolizního opatrovnictví, popř. opatrovnictví ad hoc, je koncipován zásadně stejně jako dosud. V případě ohrožení majetkových zájmů dítěte bude jmenován opatrovník pro správu jmění. Opatrovník bude jmenován také tehdy, stanoví-li tak zákon (např. ve věci osvojení).⁵⁸ Pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance platí ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci přiměřeně.

Opatrovník pro správu jmění dítěte může být jmenován kupř. jen pro správu jedné součásti majetku, resp. jmění nebo určitého zvláštního druhu několika součástí majetku, resp. jmění. Opatrovník pro správu jmění postupuje při výkonu své funkce s péčí řádného hospodáře a nesmí podstupovat nepřiměřená rizika. Odpovídá za řádné plnění své funkce soudu a podléhá jeho

---

⁵⁶ Důvodová zpráva - konsolidovaná verze [online]. Ministerstvo spravedlnosti, 2012. [cit.březen 2012]. s. 235. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinyimage-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf>

⁵⁷ tzv. veřejný poručník podle ust. § 929 se funkce neujímá, do funkce vstupuje ze zákona a jeho subjektivní aktivita je irelevantní

⁵⁸ Důvodová zpráva - konsolidovaná verze [online]. Ministerstvo spravedlnosti, 2012. [cit.březen 2012]. s. 239. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinyimage-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf>

stálému doзору. Předkládá soudu pravidelně zprávy a účty ze správy jmění. Opatrovník pro správu jmění má právo odečíst si z výnosu jmění dítěte potřebné náklady související se správou jmění dítěte a právo na odměnu.

ZÁVĚR

V této diplomové práci jsem se pokusila charakterizovat instituty poručenství a opatrovnictví v občansko-právních vztazích a rodinně-právních vztazích.

V průběhu studia odborné literatury jsem zjistila, že tyto instituty mají velmi dlouhou tradici a to jen podtrhuje jejich význam. Zejména se ztotožňují s úpravou poručenství a opatrovnictví v římském právu, která je velmi propracovaná a rozsáhlá. Určité námitky, jako žena 21. století, však musím mít k poručenství nad ženami. Je chvályhodné, že dnešní společnost bere ženu za rovnocennou mužům a ne pouze za lehkovážné stvoření neschopné dělat důležitá rozhodnutí bez dozoru muže.

Základním právním předpisem, který v současné době upravuje institut poručenství a opatrovnictví je zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů. V důsledku rekodifikace soukromého práva dne 1. ledna 2014 vstoupí v účinnost zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (nový). Oproti původní úpravě opatrovnictví a poručenství se nový zákoník těmito instituty zabývá velmi podrobně a zavádí celou řadu nových myšlenek. Ačkoliv jsem původní úpravu považovala za velmi strohou, novou úpravu lze naopak považovat za velmi přehlcenou a komplikovanou. Konkrétně se u nové úpravy bojím velkých průtahů v soudním řízení, které bude přímo spojeno se jmenováním opatrovníka, navýšení administrativy v souvislosti s opatrovnickými radami a zaujatosti některých členů těchto rad, kteří by mohli opatrovanci spíše škodit než pomáhat, toho, jak se praxe popere s nově zavedenými instituty, že úprava opatrovnictví právnických osob je nepostačující apod.. Je mi líto, že mi má nezkušenost neumožňuje se v práci omezit na víc než jen konstatování toho, co bych zrušila nebo vynechala. Ze svého úhlu pohledu jsem ale pevně přesvědčená, že úprava opatrovnictví a poručenství nepotřebuje ani tak zavádění nových institutů jako spíše upřesnění platné úpravy.

RESUMÉ

The master thesis deals with the wardship and trusteeship. The first part of the thesis focuses on the historical development of both institutes. The other parts of the thesis include the Czech and international legislation and detailed description of the basic data as legal eligibility and representation. Parts IV - VI devote in detail to the wardship and trusteeship. The conclusion of thesis summarizes the whole problem and expresses my opinion.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENY

POUŽITÁ LITERATURA

- RADVANOVÁ, S.; ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1999. ISBN 80-7179-182-2
- BLAHO, P.; HARAMIA, I.; ŽIDLICKÁ, M. *Základy římského práva*. Bratislava: MANZ, 1997. ISBN 80-7160-086-5
- KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1
- STEJSKAL, M. *Moudrost starých Římanů*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 01-003-90, 80-207-0096-X
- MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2.vyd. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-167-7
- VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. 1.vyd. Praha: Eurolax Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3
- BIČOVSKÝ, J. FIALA, J. HOLUB, M. *Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou*. 6. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1998. ISBN 80-7201-132-4
- FIALA, J. KINDL. M. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9
- Winterová, A. a kol. *Občanský soudní řád*. Praha: Linde, a.s., 2005. ISBN 80-7201-647-1

- KNAPPOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné 3. 4.*, aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Aspi, 2007. ISBN 80-7357-231-1
- VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha : Eurolax Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3.
- PLECITÝ, V.; SALAČ, J. *Základy rodinného práva*. Praha: EUROUNION, 2001. ISBN 80-7317-002-7
- PLECITÝ, V. *Zákon o rodině*. Praha: EUROUNION, 2007. ISBN 978-80-7317-063-9
- ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2006. ISBN 80-86131-61-0
- HOLUB, M.; NOVÁ, H.; SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině (Komentář a předpisy související)*. 8. vyd. Praha: LINDE PRAHA a.s., 2007. ISBN 978-80-7201-668-6
- RADVANOVÁ, S.; ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1999. ISBN 80-7179-182-2

PRAMENY PRÁVA

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

ELEKTRONICKÉ PRAMENY

- LUŽNÁ, R. *Výchova a zastupování nezletilého*. [cit. 15.2.2007]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-20421930-vychova-a-zastupovani-nezletileho>
- Důvodová zpráva - konsolidovaná verze [online]. Ministerstvo spravedlnosti, 2012. [cit. Březen 2012]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf
- právní informační systém ASPI
- právní informační systém CODEXIS ACADEMIA